

התנועה
הרפורמית

ושבתה הארץ

מעמדי תפילה, מקורות עיוניים, הפעלות לבתי מדרש
וערבי לימוד, כוונות ושירים לשנת שמיטה

— מהדורה נסיונית —

מהדורה ניסיונית

תוכן עניינים

פתיחה- שנת שמיטה.

מעמד תפילה לשנת השמיטה

תוספות מיוחדות לתפילת לשנת השמיטה

השמיטה והשבת

השמיטה בהלכה

אתגר השמיטה בחברה הישראלית כיום

הצעה לבתי מדרש סביב נושא השמיטה בארבעה היבטים :

- * שמיטה מן המקרא ועד היום
- * שמיטה כחזון חברתי מעורר השראה
- * שמיטה כעבודה פנימית
- * האדם והאדמה בשנת השמיטה

דפי מקורות לבתי מדרש סביב נושא השמיטה:

● רעיון השמיטה במקרא	● שנת השמיטה והיחס לעבודות
● שמירת חובות ותקנת הפרוזבול	● שנת שמיטה כהזדמנות להרפיה
● כיצד מקיימים שמיטה בימינו?	● שנת שמיטה כהזדמנות למצוא מרכז חדש
● שנת השמיטה והשתחררות תודעת הבעלות	● שנת שמיטה כשנה של התחדשות
● שנת השמיטה ומעבר לתרבות צריכה נבונה	● שנת שמיטה ויחסי אדם אדמה
● שנת שמיטה והתודעה הלקטית	● שירה עברית לשנת שמיטה
● שנת שמיטה והיחס לאביונים	● סיפור ילדים לשנת שמיטה
● שנת היובל וצדק חלוקתי	● שירון שנת שמיטה

" והארץ לא תימכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים את עמדי"

(ויקרא כה' כג')

שנת שמיטה, מתחילים מחדש כל שבע שנים.

אנו בפתחה של שנה מיוחדת במינה, שנת שמיטה.

שנה של התחדשות והרפיה, לאדמה, לאדם, וליחסים המורכבים שביניהם.

שנת השמיטה היתה, ותמיד תהיה כנראה אחת מן המתנות והאתגרים הגדולים שנתנה לנו התורה. שמיטה, כשבת, היא האתגר שבמנוחה, שבהרפיה מתחושת הבעלות, בהתכנסות פנימה, המחזירה אותנו כמעט כמו בחזרה אל הרחם אל היותנו גרים ותושבים עלי האדמה- בני אנוש פשוטים. מה היא שנת השמיטה? מה באמת אנחנו שומטים? ולמה. כיצד שנת השמיטה מאפשרת לנו להשתנות ולהתחיל מחדש?

שנת השמיטה היא מצווה מן המקרא. על-פי התורה סדר השנים נחלק למחזורים בני שבע שנים וכל שנה שביעית היא שנת שמיטה, בה שומט החקלאי את אדמתו, אינו מעבד אותה והתוצרת שייכת לכלל. זוהי מצווה התלויה בארץ, כלומר – מקיימים אותה רק בארץ ישראל.

ישנן בעצם שתי שמיטות: שמיטת הקרקע ושמיטת חובות :

שמיטת הקרקע - מחייבת על פי המקרא כל חקלאי להפסיק לזרוע, לזמור, לקצור ולבצור. במסכת שביעית, הוסיפו חז"ל מלאכות רבות הקשורות כגון חרישה, דישון, ישור הקרקע וכדומה.. אולם עם זאת, מותר לבצע עבודות על מנת למנוע מעצים וצמחים למות, כמו השקיה.

שמיטת כספים – הכוונה לשמיטת חובות ועיקרה הימנעות המלווה מלתבוע את פרעון חובות הלווה שעברה עליהם שנת השמיטה. כדי למנוע מצב בו נמנעים אנשים מלהלוות לנצרכים. תקנה שתיקן הלל הזקן מאפשרת גביית חובות אלו באמצעות שטר פרוזבול. תקנה זאת מאפשרת לגבות את ההלוואה גם אם שמיטת כספים הייתה אמורה לשמטה, באמצעות העברת ההלוואה לגבייה על ידי בית דין, דבר המונע את השמטתה.

הנה שתי התחלות חדשות, האדמה שבה למצב בתולי והאם שב להיותו חסר אמצעים, כילד המהלך על פני האדמה. שתי השמיטות האלה מאפשרות לחקלאי ובעל ההון לשוב אל היותם שניהם אנשים שווים, ולחפש נקודת התחלה חדשה.

השמיטה מגלמת בתוכה הרבה ערכי צדק ושוויון והזדמנויות רבות להתחדשות חברתית, רוחנית וגשמית.
הנה כמה מהרעיונות והערכים הגלומים במצוות השמיטה:

ערכים סביבתיים: כגון מנוחת האדמה, "ושבתה הארץ שבת לה", חיזוק הקשר בין האדם והאדמה על ידי שהאדם נדרש לשנה אחת להפסיק להחפיץ את האדמה לצרכיו האישיים, ולאפשר לטבע, לבריאה, להתקיים ללא התערבותו. כמו כן מערערים על יכולת הקניין של האדמה, "והארץ לא תימכר לצמיתות כי גרים ותושבים אתם עמדי" (שם כה' כג') דבר זה מחנך את האדם כי הוא אינו בעל הבית העליון של עולם הטבע וכי חובתו לשמור ולהגן ולא רק לכבוש ולרדות.

ערכים חברתיים: שנת שמיטה, הנה שנה בה חי העשיר כעני והעני כעשיר, שניהם מתכללים מההפך, מהפרות אשר צומחים ללא קשר לזכותם על הקרקע או לעשייה שלהם עליה. השנה היא ראי לאפשרות להשוות מעמדות, לשמוט חובות, להזדהות עם האחר ולהפנים כי כולנו בני אדם.

ערכים רוחניים: שנת השמיטה הנה שנת שבתון, וכשבת מהותה לא רק איסור עשייה אלא גם הנה הזדמנות מופלאה להתחדשות, להתפנות לעיסוקים שברוח ולא שבחומר. היא מאפשרת למקם מחדש את יחסי אדם-אדמה, אדם לאדם, ואדם ואלוהיו. דווקא השנה בה אנחנו לא בעלי הבית, יכולה לאפשר לנו להיזכר מי אנחנו לא כ: Human doing אלא כ Human Beings.

אז אם זה כל כך טוב למה כל כך קשה לשמוט?

עם כל היופי והטוב ששנת השמיטה מאפשרת לנו, שנת השמיטה מעולם לא הייתה קלה ליישום. גם מבחינה מעשית, חז"ל ואחר כך רבנים מתחילת הישוב המתחדש בא"י חיפשו פתרונות הלכתיים שיאפשרו להתקיים מבחינה כלכלית בשנת השמיטה כגון תקנת הפרוזבול או התר מכירה ובכך ניטרלו חלק מהמשמעויות שלה. אבל גם מבחינה פנימית: קשה לאדם להתחיל מחדש, להרפות, לשנות הרגלים, לעצור ולהביט. אולי דווקא משום ששנת השמיטה טומנת בחובה את האפשרות להשתנות, קשה לבחור באמת לקיים אותה.

אנו מאמינים כי דווקא היום בחברה המהירה, בה הכל משתנה מהר, בחברה הטכנולוגית המנותקת מקצב הטבע והאדמה, בחברה בה כל ילד יודע לפתוח דף בפייסבוק אבל מעטים יודעים לטמון זרעים באדמה, חשוב ליצר זמנים של פסק זמן, בהם אנו שומטים את המרוץ המהיר ומאפשרים להיות בהווה, ולחשוב על המחר.

בחוברת זאת ניסינו לאגוד היבטים שונים של שנת השמיטה, תפילות ושירים שיוכלו לשרת מעמדי תפילה, מקורות עיוניים שיוכלו לשרת בתי מדרש, והצעות המאפשרות לנו לישם את ההזדמנויות ששנת השמיטה מביאה לפתחנו.

כוונה לשנת שמיטה

אלהינו ואלהי אבותינו ואימותינו,
אלהי האדמה והאדם,
ברכנו מטובך בשנת השמיטה, וקיים דברך לאמר:
"וְנָתַתָּה הָאָרֶץ פְּרִיָּה וְאֶכְלֶתֶם לְשָׂבַע וְיִשְׁבְּתֶם לְכַטֹּחַ עָלֶיהָ" (ויקרא כה,
19).

אלהינו ואלהי אבותינו ואימותינו,
אלהי האדמה והאדם,
טע בליבנו אהבת אמת לכל הברואים בצלמך,
וקיים דברך לאמר:
"בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא אֶצְמִיחַ לְדָוִד צֶמַח צְדָקָה
וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצְדָקָה בָּאָרֶץ" (ירמיהו לג, 15).
אלהינו ואלהי אבותינו ואימותינו,
אלהי האדמה והאדם,
הצמח בנו הכוח לשמוט אחיזה מדומה
מכל אשר שלך הוא, ואשר אליך ישוב,
וקיים דברך לאמר:
"וְהִסְרֹתִי אֶת שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד בְּשֵׁמָם" (הושע ב, 19).
אלהינו ואלהי אבותינו ואימותינו,
אלהי האדמה והאדם,
ברכנו מטובך בשנת השמיטה ונזכה להפריח שממת עוול ולהניב צדק
וחסד, למען יקויימו בנו דברך לאמר:
"שְׁתוּלִים בְּבֵית ה' בְּחִצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ" (תהלים צב, 14).

ברוך אתה ה' שומע תפילה.

הרבה תמר דובדבני

מילים: [פרנססקו אסיסי](#)

לחן: [שולי נתן](#)

תפילה :

אלוהי
למדני לשאת את
אשרו של הזמן
החולף ואיננו חוזר

למדני לשאת את
עלה של שגרה
הודעת כל כך לוותר

למדני לשאת את
כאב הויתור
שאין לו התר.

אודה אילן – גוטמן.

אנא אלי
אנא אלי
עשה אותי כלי לשליחותיך
אנא אלי
אנא אלי
עשה אותי כלי לשליחותך

במקום שבו מקננת שנאה
תן לי לזרוע אהבה.
במקום שבו עלבון - סליחה
במקום שבו חושך - אור
במקום שבו עצב - שמחה
אדון העולם.

אנא אלי...

עשה שלא אתאווה כל כך
להיות מנוחם אלא מנחם
עשה שלא אתאווה כל כך
להיות מובן אלא מבין
עשה שלא אתאווה כל כך
להיות אהוב אלא אוהב

אנא אלי...

אלוהים תן לי את השלוחה
להשלים עם שאיני יכול
לשנות.
אנא תן לי את אומץ הלב
לשנות דברים שביכולתי.
ואנא תן לי את החוכמה
להבחין בין אלה לבין אלה.

תוספות לתפילה לשנת שמיטה

ברכה לשנת השמיטה על יסוד ברכת השנים בתפילת העמידה:

ברך עלינו יי אלהינו את השנה הזאת; שנת "ושבתה הארץ שבת ל-י", ואת כל מיני פירותיה לטובה; ותן מ-ז' בחשון: טל ומטר / מ-א' פסח: טל לברכה על כל פני האדמה; ורזה פני תבל ושבע את העולם כלו ואת ארץ קודשך מטובה. מלא ידיו מברכותיך ומעשר מתנות ידך כדי צורכנו ומחסורנו, לא מטה מהם ולא מעלה, וזכנו למלא ידי אחרים ממתנותיך שאתה מעניק לנו שנה בשנה¹, כפי שציוות אתנו: "פתוח תפתח את ידך לאחריך" (דברים טו יא)².

שמרה והצילה שנה זו מפל דבר רע ועשה לה תקנה טובה ואחרית שלום. חוס ורחם עליה ועל כל פירותיה, ונודה לך באכלנו מהם, בקדושה ובטהרה³, כל אחד בזמנו, עתו ועונתו⁴, למען נזכור אשר הורתנו: "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי אם על מוצא פני יי" (דברים ח ג) ואת אשר הורית לאדם הראשון, כמדרש רבותינו: "תן דעתך שלא תקלקל ולא תחריב את עולמי, שאם קלקלת – אין מי שיתקן אחריך" (קהלת רבא ט).

ברך שנה זו בגשמי רצון ברכה ונדבה. ותהי אחריתה חיים ושבע ושלום, כשנים הטובות לברכה, ככתוב: "ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם על הארץ לבטח" (ויקרא כה יט). השכלנו בשנה זו שלא נגוש את רענו, למען תשמוט לפניך גם אתה את שטרי חובותינו לך, ותזכנו ככתוב: "כי לא יהיה בך אביון כי ברך יברכך יי בארץ אשר יי אלוהיך נותן לך לנחלה לרשתה" (דברים טו ד). כי אל טוב ומטיב אתה ומברך השנים: ברוך אתה (יי), מברך השנים.

¹ פרות הגדלים בשנת השביעית נחשבים כהפקר (כחלק מקדושתם של פרות שנת השמיטה). החקלאי רשאי לטול מן הפרות שגדלים במטעיו כדי מאכל בני משפחתו אך לא לשם מסחר. יתר הפירות הם הפקר וכל אדם רשאי לטול מהם לכלכלתו.

² מצוות שמירת החובות המפורטת בפרשת ראה בחומש דברים מהווה בסיס תורני למצווה הכלכלית של מתן צדקה ולתמיכה באביוני הארץ.

³ קדושת פירות שנת השמיטה באה לידי ביטוי בחובה לצורך, לאכול ולהשתמש בפרות אלו בדרך בה נוהגים

כוונה להדלקת נרות שבת בשנת השמיטה:

אב הרחמים, מקור כל-הברכות. שעה-נא לתפילתנו בליל-שבת זה. אליך, אלהינו, נשא לבבנו בהודיה, מלאי צפייה, שתקדשינו ביום-המנוחה הזה, וכל ימות שנה זו של שבת שבתון לארץ ושבת ל-י". האר עינינו בתורתך, ודבק לבנו במצותיך, ויחד לבבינו, לאהבה וליראה את-שמך. שלח אורך עלינו, ושלומך וברכתך על-כל-בית-ישראל ועל כל יושבי תבל. ונאמר: אמן:

ברכה לקהל בשנת השמיטה:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב, הוא יברך את כל העולים לכבוד התורה ואת כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהילות הקדש. ומי שמיחדים בתי כנסיות לתפילה ומי שבאים בתוכם להתפלל ומי שעוסקים בצרכי צבור ובבנין ארץ-ישראל באמונה, וכל מי שמעמידים בשנה זו זכר לשמיטה ועוסקים בקיומו ותקנתו של העולם, וכל מי שפותחים ידיהם לאחיהם ואחיותיהם, הקדוש-ברוך-הוא ישלם שכרם וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם עם כל ישראל אחיהם. ונאמר: אמן:

בהם בשגרה. כך לודמה פרי שנוהגים לאכול אותו חי ולא מבושל – אין מבשלים אותו בשנת השמיטה. פרי שמשמש רק למאכל ולא לתרופה או לשימוש אחר מקפידים בשנת השמיטה להשתמש בו בדרך השגרתית.

⁴ אחד מהיבטיה של מצוות השמיטה הוא חובת הביעור

של פירות השמיטה. השימוש בפירות שנת השביעית (הגדלים מאליהם בשנה זו) מוגבל לזמן בו הפירות מצויים עדין על העצים. חובת הביעור אוסרת על אגירת פירות השביעית.

הקדמה לזכר למוסף בשנת השמיטה

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו
שנעלה לפניך זכרונם בהתקרבם אליך
בימי קדם בהבאת קרבנות חובותם,
תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם ובקיום
מצוות "שבת הארץ" על כל דקדוקיה
וחובותיה. ומאז חרב מקדשנו וגלנו מארצנו
היו ארשת שפתינו והגיון לבנו כקרבנות
שהקריבו לפניך אבותינו, ונדבת ידינו,
כשמיטתם.

קרבת אלהים חפצנו –
איכה נתקרב?

עשות רצונו בקשנו –
במה נתרצה?

והוא אל מסתתר, מושבו ברום
עולם, כל היקום בידו ומעשיו על
כל נעלם.

שמואל
א' טו

אפס כי מצוה צונו לשמור
בריתו לדור דורים:
הנה שמע מזבח טוב, להקשיב
מחלב אילים.

אחיה כי ימוך עמך – והחזקת
בו.

הגר כי יגור אתך – ואהבת
אותו.

לשכיר אשר בביתך – ביומו
תתן שכרו.

ומים שתה מבורך – והנח
לקהל את שלו.

מוצא שפתיך עשה

ושלם לעליון נדריך.

שנות חיים נתן לך האל:

הבא קרבנך משעוֹתֶךָ.

חנוך יעקבון

שבת ושמיטה.

שבת נקראת שמיטה קטנה. כשם שהשמיטה היא נקודת המרכז, הלב הרוחני והחברתי של מניין השנים, מעין שביכולתו להנביע ולהרוות את השנים הבאות, כך היא השבת למניין הימים. השבת ביכולתה להכין אותנו לקיים שנה שלמה של שמיטה, ושנת השמיטה ביכולתה ללמד אותנו, ביתר עומק את מתנת השבת והיכולת שלנו לקבל אותה.

"וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה, בְּהַר סִינַי לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, כִּי תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ, שְׁבַת לַיהוָה. שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כֶּרְמְךָ; וְאִסַּפְתָּ, אֶת-תְּבוּאָתָהּ. וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שְׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שְׁבַת, לַיהוָה: שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע, וְכֶרְמְךָ לֹא תִזְמַר. אֶת סִפִּיחַ קִצִּירְךָ לֹא תִקְצֹר, וְאֶת עֲנָבֶיךָ לֹא תִבְצֹר: שְׁנַת שְׁבַתוֹן, יִהְיֶה לָאָרֶץ. וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם, לֶאֱכֹלָה לָךְ, וּלְעֶבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ; וּלְשִׁכִּירְךָ, וּלְתוֹשֶׁבֶתְךָ, הַגֵּרִים, עִמָּךְ. וּלְבִהֶמְתְּךָ--וְלַחִיָּה, אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ: תִּהְיֶה כָל תְּבוּאָתָהּ, לֶאֱכֹל." (ויקרא כה' א'-ז')

שביעי

שחר-מריו מרדכי
רבון כל העולמים,
עשית את השמים והארץ ששה
ימים
ועל גבהו נתלה רקיע וכוכביו
יטיבו זהר
ותראה היבשה.
ויוצא לבי נפש חיה.

ובשביעי – זה לא נכון מה
שאומרים – "שבת מקל מלאכתו".
כי בשביעי אתה מרחיב לבי
ומגדיל לעשותו.
שבכל שביעי נמלא לבי אור
ושב הים שבו אל מקומו,
שלום עליכם, מלאכי השרת,
כבר זמן שתבואו;
יפה הבית על כליו.
מלאכי עליון, זה לבי השר את
תם החושך והתוהו
שאבה יש בין כתליו.

"שקיעת השמש ביום ו' פותחת פרק זמן שבו פרחי השדה עומדים מול האדם כחברים שווים ביקום. אסור לי לקטוף פרח או לנהוג בו כאוות נפשי. בכניסת השבת הפרח נהיה עצמיות בפני עצמה, שיש לה זכות קיום ללא כל קשר לערך שלו עבורי, האדם. אני עומד בדממה בפני הטבע כלפני חבר לבריאת האל, ולא כלפני חפץ שאוכל לשלוט בו, ואני חייב להתמודד עם העובדה שאני אדם ולא אל. השבת מנסה לרפא את היהירות האנושית של התרבות הטכנולוגית".
(דוד הרטמן)

"לא רק לאדם היהודי יש שבת. גם לארץ היהודית יש שבת משלה!
בכל יום שביעי "שביתה" לאדם היהודי. בכל שנה שביעית שביתה לארץ היהודית. כמו
שהעבד העברי עובד שש שנים ובשנה השביעית יוצא לחופשי, כן ארץ הבריה עובדת שש
שנים ובשנה השביעית חוזרת לרשות בוראה" (הרב יצחק ברויאר, נחליאלי)

הערך הרוחני של השמיטה לאומה הישראלית:

את אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה.
צורך מיוחד היא לאומה זו, שהיצירה האלוקית נטועה בקרבה באופן בולט ונצחי, כי מזמן
לזמן יתגלה בתוכה המאור האלוקי שלה בכל מלא זוהרו, אשר לא ישביתוהו חיי החברה של
עול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה פנימה
טהרת נשמתה בכללותה כמו שהיא.... הפסקת הסדר החברתי בצדדים ידועים, למרומי
התכונות הפנימיות שבחיים המוסריים והרוחניים.

שנת שבתון היא לאומה ולארץ. שנת שקט ושלוה באין נוגש ורודה " לא יגוש איש את רעהו
ואת אחיו כי קרא שמיטה לה" (דברים טו' ב'). שנת שוויון ומרגוע, התפשטות הנשמה
בהרחבתה אל הישר האלוהי המכלכל חיים בחסדאין רכוש פרטי מסוים ולא זכות קפדנית,
ושלום אלוהי שורר על כל אשר נשמה באפו. (הרב קוק, אורות הראי"ה)

דור יקרא

דונש בן לברט

דָּרוֹר יִקְרָא לְבָן וּלְבַת	וַיִּנְצְרְכֶם כְּמוֹ כְּבַת
נָעִים שְׁמַכֶּם וְלֹא יִשְׁבַּת	שָׁבוּ נֹחוּ בַּיּוֹם שִׁבְתָּ
דָּרַשׁ נָוִי וְאוֹלָמִי	וְאוֹת יִשַׁע עֲשֵׂה עָמִי
נָטַע שֹׁרֶק בְּתוֹךְ כְּרָמִי	שָׁעָה שְׁוַעַת בְּנֵי עָמִי
דָּרַךְ בְּבֵל בְּתוֹךְ בָּצָרָה	וְגַם אֲדוֹם אֲשֶׁר גָּבְרָה
נִתְץ צָרִי בְּאֵף עֲבָרָה	שָׁמַע קוֹלִי בַּיּוֹם אֶקְרָא
אֱלֹהִים תֵּן בְּמִדְבַּר הַר	הִדָּס שָׁטָה בְּרוֹשׁ תִּדְהַר
וְלִמְזָהִיר וְלִנְזָהֵר	שְׁלוֹמִים תֵּן כָּמִי נָהֵר
הִדּוֹךְ קָמִי אֶל קֵנָא	בְּמוֹג לֵבָב וּבְמִגְנָה
וְנִרְחִיב פֶּה וְנִמְלֵאנָה	לִשְׁוֹנֵנוּ לֶךְ רָנָה
דַּעַה חֲכָמָה לְנִפְשֶׁךְ	וְהִיא כֶּתֶר לְרֹאשְׁךָ
נֶצַר מִצּוֹת קִדְשֶׁךְ	שָׁמַר שַׁבַּת קִדְשֶׁךְ

המילים הפותחות את הפיוט - דְרֹר יִקְרָא - מהדהדות את הדרור של שנת היובל, כפי שהוא מתואר במקרא: וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שָׁנָה וְקִרְאתֶם דְרֹר בְּאֶרֶץ לְכָל-יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תִהְיֶה לָכֶם וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל-אֶחָדָתוֹ וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ תֵּשְׁבוּ (ויקרא כה, י').

שנת היובל, מגיעה בשנה החמישים, לאחר שבעה מחזורים של שבע שנות שמיטה. זוהי השנה בה הכל חוזר אל מקומו ונגאל: העבדים יוצאים לחפשי ושבים אל משפחותיהם, האחוזות שנמכרו שבות אל בעליהן, החובות נשמטים ומבוטלים, האדמה ועובדיה נחים ושובתים. זוהי שנת הדרור הגדול, שנה של חירות מוחלטת.

כשם שהשבת באה לאחר ששת ימי המעשה, והאדם נדרש בה להתכנסות ולהתבוננות פנימית, להשתחררות מהשעבוד של ימי החולין והחומר, כך גם שנת השמיטה, השנה השביעית, היא שבת לארץ - שנה בה שובתת הארץ מעבודתה, נחה ומיטהרת. ולאחר שבוע של שנים, כלומר שבעה מחזורים של שבע שנים, מגיעים אל שנת היובל, שנת הגאולה. על פי המדרשים ותורת הסוד, הגאולה לעתיד לבוא תהיה באלף השביעי שיבוא לאחר ששת אלפים שנים.

השמיטה בהלכה והשמיטה כיום

המקרא נותן לנו בסיס רעיוני לשמיטה אולם רב הלכות שמיטה אינן מפורטות במקרא, ונכתבו במסכת שביעית שבסדר זרעים שבמשנה, אין לנו פיתוח של מסכת זו בתלמוד הבבלי, אולם יש תוספות להלכות שמיטה בתלמוד הירושלמי. חז"ל טבעו לנו כמה מושגים חשובים בהלכות שמיטה:

- מלאכות שביעית: מהתורה אסור לזרוע, לזמור, לקצור ולבצור. אולם לפי המשנה רב מלאכות השדה אסורות למעט אלה שהכרחיות לקיום הצמח. זאת אומרת להחזיק אותו בחיים. הזמן האסור הוא מראש השנה עד מוצאי ראש השנה שלאחריו.

- קדושת פירות שביעית: צמחים ופירות רבים מעצמם: המטעים מניבים פרי כדרכם בכל שנה, שכן אין הם תלויים בזריעה, וגם השדות נותנים מעט פירות - ספיחין שגדלו מן הזרעים שנשרו בזמן הקציר. מדין תורה פירות אלה מותרים באכילה, אלא שיש הגבלות מסוימות בדרך השימוש בפירות שביעית אלה. אך חכמים אסרו את של צמחים הגדלים על האדמה (לא פירות) שהחלו את גידולם בשנת השמיטה, כדי שעוברי עברה לא יזרעו את שדותיהם בסתר, ויאמרו שהפירות הם מספיחי השנה שעברה. לאיסור זה קראו חכמים "איסור ספיחין".

הדינים המיוחדים פירות שביעית הם ארבעה: חובה להפקיר את הפרי, אסור לסחור בו, אסור להשחיתו ולהשתמש בו שימוש שאינו השימוש היעיל ביותר, חובה לבערו מן הבית כאשר הוא כלה מן השדה.

חובת הביעור: פירות השביעית מותרים באכילה רק כל עוד נמצאים פירות ממינם על העצים וזמינים לבני אדם או חיות המעוניינים לאכול אותם. משאין יותר פירות ממין מסוים על העצים בכל האזור, מגיע זמן הביעור של אותו הפרי. בזמן הביעור יכול כל אחד לשמור לעצמו פירות לשלוש סעודות ושאר הפירות יש להשמיד. על מנת למנוע את ההשמדה, היו, לפי הראב"ד, מארגנים מרכז חלוקה של פירות ומי שהיו לו עודפי פירות היה מביאם לשם כדי שמי שאין לו פירות יוכל לקחת. לפי פוסקים אחרים, מספיק להפקיר את הפירות בזמן הביעור ואם אף אחד לא לוקח אותם מותר לאדם לזכות בהם חזרה ולהמשיך להשתמש בהם.

- אוצר בית הדין: הוא כינוי לתקנת חכמים להסדרת חלוקת פירות הקדושים בקדושת שביעית לציבור הרחב על ידי בית דין, בלא לעבור על איסור המסחר בפירות אלו.¹ התקנה המקורית באה למנוע את התופעה של סוחר שביעית שריכזו בידם באופן אסור כמות גדולה של פירות שביעית שנאספו מהשדות, כך שאנשים נאלצו לקנות מהם את פירות אלו.

חלוקת פירות אוצר בית דין נעשית בדרך כלל בתשלום, אך תשלום זה אמור להיות עבור החזר ההוצאות של הפועלים שהיו שליחי בית הדין, ולא למטרת רווח, האסור על פי ההלכה בפירות שביעית. החידוש העיקרי בתקנה זו הוא יצירת גוף מאורגן

לאיסוף ושיווק פירות השביעית בתשלום, על אף שלפי דיני השמיטה הבסיסיים הפירות היו אמורים להיאסף על ידי אנשים פרטיים המגיעים למטעים, או להרקב.

קיצור הלכות שמיטה

הרמב"ם הקדמה למסכת זרעים

יש בכללן שתיים ועשרים מצוות--	(יב) לתקוע בשופר בעשירי לתשרי
תשע מצוות עשה, ושלוש עשרה	כדי לצאת עבדים חופשי; (יג) שלא
מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן:	תיעבד אדמה בשנה זו;
(א) שתשבות הארץ ממלאכתה	(יד) שלא יקצור ספיחיה כנגד
בשביעית;	הקוצרים;
(ב) שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה	(טו) שלא יבצור נזיריה כנגד
זו;	הבוצרים;
(ג) שלא יעבוד עבודת האילן בשנה	(טז) ליתן גאולה לארץ בשנה זו, וזה
זו;	הוא דין שדה אחוזה ושדה מקנה;
(ד) שלא יקצור הספיח כנגד	(יז) שלא תימכר הארץ לצמיתות;
הקוצרים;	(יח) דין בתי ערי חומה;
(ה) שלא יבצור הנזירים כנגד	(יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ
הבוצרים;	ישראל, אלא נותנין להם ערים מתנה
(ו) שישמיט מה שתוציא הארץ;	לשבת בהם;
(ז) שישמיט כל הלוואתו;	(כ) שלא ייקח שבט לוי חלק בביזה;
(ח) שלא ייגוש ולא יתבע הלווה;	(כא) ליתן ללוויים ערים לשבת
(ט) שלא יימנע מלהלוות קודם	ומגרשיהן;
השמיטה כדי יאבד ממונו; (י)	(כב) שלא יימכר מגרש עריהם, אלא
לספור השנים שבע שבע;	גואלים לעולם בין לפני היובל בין
(יא) לקדש שנת החמישים;	לאחר היובל.

המצב ההלכתי של השמיטה מאז התחדשות ההתיישבות היהודית

בארץ ישראל.

השיבה של היהודים לארץ ישראל לאחר אלפיים שנות גלות, בהם לא קיימו את מצוות השמיטה, עוררה מחדש גם את הצורך להתמודד עם מצוות השמיטה, שנודעה גם כ"בעיית השמיטה", משום שהישוב הצעיר לא יכל להתמודד כלכלית עם שנה בה הוא לא יעבד את הקרקע. כך הגיעו הרבנים של תקופת המושבות הראשונות לפיתרון הלכתי הנקרא "היתר מכירה"

היתר מכירה: על פי ההיתר, האדמות החקלאיות של ארץ ישראל נמכרות לגוי למשך שנת השמיטה. על פי התומכים בהיתר זה, הפירות הגדלים בשדות המכורים אינם קדושים בקדושת שמיטה ועל כן ניתן לסחור בהם ולייצאם אל מחוץ לארץ ישראל. כמו כן, לדעת המתירים מותר לעשות בשדות המכורים עבודות האסורות בשמיטה רק מדרבנן, כלומר, לפי תקנות חכמים, ולאפשר לגויים לעשות בשדות מלאכות האסורות לפי התורה. חלק מהתומכים בהיתר גורסים שגם ליהודים מותר לעשות מלאכות בשדות המכורים. בין הרבנים אשר רצו להסתמך על היתר המכירה ובין השוללים התעורר ויכוח עז אשר נודע כפולמוס השמיטה. היתר המכירה ניתן בראשית דרכן של המושבות הראשונות על ידי הרב יצחק אלחנן ספקטור, אך הוא מזוהה בעיקר עם הרב קוק שנתמנה בתחילת המאה העשרים לרבה של יפו והמושבות, ונאלץ להיכנס לעובי הקורה של בעיית השמיטה. מצד אחד, רצה הרב קוק בכל מאודו לשמור את השמיטה. מצד שני, העריך הרב קוק ששמירת השמיטה כהלכתה תביא להרס של ההתיישבות בארץ אותה העריך מאוד, לאור ההישענות הרבה של היישוב היהודי בארץ על החקלאות. על כן הוא הורה באופן זמני לתמוך ב"היתר המכירה", שכבר נפסק על ידי רבנים שקדמו לו, ועל פיו ניתן למכור את הקרקע לגויים למשך שנת השמיטה, וליהנות בכל זאת מפרי הארץ. הרב קוק התנה שיהודים יעשו בקרקעות שנמכרו רק מלאכות האסורות מדרבנן. היתר זה הביא בקורת קשה על הרב קוק מצד הרידב"ז ורבנים אחרים שעמדו לימין האוסרים וטענו שגם אם ההיתר נחוץ עתה הרי שהשימוש בו עכשיו יביא לכך שישתמשו בהיתר גם בעתיד כשלא יהיה צורך בו.

עם הקמת מדינת ישראל היו רבנים, ביניהם הרב שלמה גורן שטענו שהבעלות הכוללת של המדינה על הקרקעות מונעת את השימוש בהיתר המכירה, אולם השימוש בהיתר המכירה נמשך, וגם הרב גורן בהיותו רב ראשי היה שותף בהחלת הסכם המכירה. עם זאת, בהיותו רב ראשי, הרב גורן עשה שיפורים שונים בהיתר המכירה. בשמיטות האחרונות משרד החקלאות מקצה תקציב לסיוע לחקלאים הבוחרים שלא לעבד את שדותיהם בשמיטה.

חלק מרבני הציבור הדתי לאומי מחפש דרכים לשמור את השמיטה במלואה מבלי לפגוע בחקלאות היהודית. כחלק מהניסיון פותח פתרון הלכתי נוסף:

גידול מנותק מן הקרקע: הוא גידול ירקות על מצע המנותק לחלוטין מן האדמה, לדוגמה עציצים אטומים או חממות שבהן הקרקע מכוסה ואינה מצע גידול. חובה על הכלים שבהם מגדלים את הצמחים להיות ברי טלטול, ואטומים לחלוטין כך שהשורשים לא יחדרו את הכלי ויעברו לאדמה. לא כל הפוסקים מתירים פתרון הלכתי זה, הוא מאוד שנוי במחלוקת. המתירים טוענים שלא חל על ירקות אלא חובת שמיטת האדמה ולכן הם מותרים בטיפול ואכילה, ויש המחילים עליהם קדושת שביעית.

קניית פרות וירקות בשנת שמיטה- יבוא או שימוש באוצר בית הדין :

בעוד רוב גדול של הציונים הדתיים רואים כערך ראשון במעלה את המשך קיום החקלאות היהודית בשנת השמיטה, ולצורך כך תומכים בשימוש בהיתרים השונים, החרדים רואים בקיום מצוות השמיטה בהידור את המטרה הראשונית, אינם ששים להשתמש בתוצרת חקלאית יהודית של שנת השמיטה המבוססת על היתרים, ומעדיפים לקנות תוצרת מחו"ל או תוצרת המגודלת על ידי ערביי ישראל או הרשות הפלסטינית.

בציבור הדתי יש פתרונות שונים : לגבי הפירות, המיועדים לאכילה אך אסורים בסחורה, ישנם המשתמשים ב'אוצר בית דין'. מדובר בגוף ציבורי, המבצע את איסוף הפירות במקום הבעלים, ללא מטרות רווח. החקלאי מהווה שליח של בית הדין, האחראי על חלוקת הפירות, ובית הדין משלם לחקלאי שכר על ההוצאות של הפועלים הגידול וההובלה. נוצר מצב שבו אין מכירה של פירות אלא תשלום על הובלה ואדמיניסטרציה בלבד. על פירות אלו חלים כל דיני קדושת שביעית, ויש לנהוג בהם קדושה ולא להפסידם. בדרך זו תמך החזון איש, שתמך בחקלאות היהודית אך התנגד להיתר המכירה, ולדעת רבנים רבים זו הדרך האידאלית להשתמש בפירות לכתחילה, כיוון שהפירות מיועדים לאכילה, והפקרתם תיצור מצב שבו רק עניים באזורים החקלאיים יוכלו ליהנות מן ההפקר, ולכן יש צורך ב'אוצר בית דין' שיפיץ את הפירות בכל הארץ.

לגבי הירקות האסורים באכילה, היתר אחד שהוצע הוא גידול תוצרת חקלאית על מצעים מנותקים. בשיטה זו מותר, לדעת המתירים, לעבד את האדמה מכיוון שהיא לא חלק מהקרקע אלא מנותקת ממנה. פתרון נוסף הוא גידול צמחים באזורים שאינם נחשבים חלק מארץ ישראל לעניין מצוות שמיטה.

חוק ועדת השמיטה- בתחילת 2008 אישרה הכנסת את חוק ועדת שמיטה ממלכתית, שמכוחו תוקם ועדת שמיטה ממלכתית, אשר תסייע בהיערכות מדינת ישראל לקראת שנת שמיטה. החוק קובע כי "הוועדה תעביר להכרעת הרבנות הראשית לישראל שאלות הלכתיות או סוגיות בעלות היבטים הלכתיים, ופסיקתה בעניינים הלכתיים תחייב את הוועדה". כן מורה בחוק כי "הוועדה תיזום פעילות מחקרית בתחום החקלאי וההלכתי, במסגרת היערכות לקראת שנות שמיטה עתידיות, ותקדם יישום פתרונות בתחום הטכנולוגיה החקלאית לשמיטה, המותאמים להלכה". בראש הוועדה יעמוד הרב הראשי המכהן כנשיא מועצת הרבנות הראשית לישראל. תקופת כהונתה של הוועדה היא שבע שנים, שתחילתן בתום שנת השמיטה.

הלכות שמיטה כיום לאדם הפרטי בביתו :

גינה והעציצים – בשנת השמיטה מותר לטפח צמחים קיימים אך אין לשתות צמחים לגבי עציצים, שהם בגדר 'מצע מנותק מהקרקע' אפשר לגדל אותם בשנת שמיטה אך יש לשתול לפני שנת השמיטה.

תחזוקת גינה ועציצים: מותר לעשות מלאכות שימנעו נזק ניכר לצמח או לפרות, אך מדובר רק בפעולות הכרחיות: השקיה רצוי בצמצום, קטיף פרות, קטיף פרחים. מלאכות המשביחות את הגידול – אסורות, ויש לדאוג לעשותן לפני שנת השמיטה, כגון: דישון הקרקע, ריסוס, תמיכת בגזעים ובענפים, הוצאת עשבים שוטים ביד וכד'.

לזרוק שאריות של פירות וירקות. מותר להשליך גרעינים וקליפות קשות שאינם ראויים למאכל. קומפוסט - מותר להניח בתוך בור קומפוסט את שאריות אוכל הקדושים בקדושת שביעית כשהם עטופים בשקית נייר, לאחר מכן אפשר גם להניח שכבת עפר על הבור. וכשהכול ירקיב אפשר גם להשתמש בו כזבל אורגני.

הלכות שמיטה על פי התנועה המסורתית- מידת החסידות הרב גולינקין:

התנועה המסורתית הוציאה תשובה הלכתית לקיום שנת השמיטה בעקבות שאלה הלכתית שהעלה קיבוץ חנתון לגבי קיום מצוות השמיטה בקיבוץ.

הרב גולינקין ענה באריכות ואנו מביאים פה את סיפא של דבריו:

לדעתנו איפוא, יש לקיים הלכות שמיטה היום בתור 'מידת חסידות'. כלומר, כל

המרבה לקיים, הרי זה משובח, אבל מי שאינו מסוגל משום לחץ כלכלי

(ארנונא') או שעת הדחק רשאי לזרוע ולעסוק בשאר המלאכות הדרושות

בשנת השמיטה. אם אפשר, ראוי לשמור על הלכות אלה במיוחד:

1. לזרוע את תבואות החורף לפני ר"ה.

2. לזרוע דשא ולנטוע אילנות נוי לפני ר"ה.

3. להימנע מאיסורי תורה כגון זריעה, זמירה, קצירה, בצירה וחרישה במידת

האפשר או לעשות פעולות כגון זמירה בשינוי

4. להימנע מנטיעת נוי או מטיפולו אם הנוי אינו הכרחי לשמירת האדמה

מסחף הגשמיים כמו כן ראוי לנקוט במעשים סמליים וחינוכיים כדי להגביר את תודעת

החברים לשנת השמיטה:

1. לתכנן את הפיתוח החקלאי לשש השנים שבין שמיטה לשמיטה.

2. להשאיר שדה אחד כ'פינת שמיטה' עם שלט גדול שבו תישמר מצוות שמיטה כהלכתה.

3. לקיים שיעורים בהלכות שביעית במשנה, ברמב"ן, או בספרים אחרים

4. בסופו של דבר מהי מטרת השמיטה? כמו שנאמר: "ואכלו אביוני עמך" היום אפילו אלה ששומרים על שביעית כשיטת החזון איש אינם מקיימים את מטרת המצוה הכתובה בתורה. על כן הקיבוץ הדתי הקים קרן מיוחדת לפני כמה שמיטות, כדי לתרום חלק של רווחי שנת השמיטה לעניים, ראוי מאוד ללמוד מכך ולתרום אחוז מסוים או סכום קצוב לעניים במשך שנת השמיטה ובדרך זאת המטרה של דין שמיטה תושג.

דוד גולינקין בהסכמת הרב טוביה פרידמן והרב ראובן המר.

ניתן לקרוא את התשובה המלאה ב :

<http://www.responsafortoday.com/vol1/8.htm>

אתגר של קיום שנת השמיטה בחברה הישראלית כיום

תנוח תחלק תניח / אבי שגיא וידידיה שטרן

השמיטה הישראלית היא חוויה מדכאת של החמצת רגע חסד פוטנציאלי בחיינו הלאומיים. הרעיון המקראי נהפך לזירת קרב נוספת בין פוסקי הלכה, זה באיסורו וזה בהיתרו, בלי שייתנו דעתם לאידיאה הנאצלת, המוטלת מדממת לפתחה של המדינה היהודית. שורת הנפגעים ארוכה: הדת, שמידרדרת לחוסר רלוונטיות ואף גרוע מכך; המדינה, שמאבדת הזדמנות להתהדר בגלימה יהודית מוסרית מפוארת ומתקנת עולם; החקלאות היהודית, שאגרוף האיסור ההלכתי מכה בבטנה הצמוקה והשדופה; וכלל האזרחים, שחמישית מהם עניים, שייאלצו לשלם מחיר מופקע על מצרכי יסוד, דווקא בשנת השמיטה. בתלמוד נאמר, "לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה", קרי: על שהדין הפורמלי השתלט על החוויה הדתית-החברתית ורוקן אותה מתוכן. בכאב גדול יש להודות, שהפער הבלתי נתפש בין רוחה של השמיטה לבין דרך מימושה בתשס"ח מעורר חשש דתי בדבר עתיד ירושלים....

השמיטה היא דוגמה נוספת לאין האונים ההלכתי נוכח הריבונות. הלכות השמיטה קשות ליישום ממשי במשק מודרני. כבר הלל הזקן הבין כי הציווי המקראי על שמיטת כספים - שלא לגבות חובות כספיים בשנה השביעית - אינו בר-ביצוע, משום ששוק החוב יינעל מחוסר מלווים ובכך יושג היפוכו של הרעיון המקראי. לכן ביטל, למעשה, את הציווי. באורח דומה, ברור כי שמיטת קרקעות במשק תחרותי מודרני, שאמור לכלל מיליונים שאינם חקלאים, היא הרת אסון. פוסקי ההלכה מנסים לעקוף את הבעיה המעשית, תוך שמירת מראית פני השמיטה. המחלוקת הנוכחית על השמיטה עניינה המתח בין שלושה פתרונות הלכתיים, שכולם, לדעתנו, בעייתיים.

חזון אי"ש סבר, כי מותר לחקלאי לעבד את אדמתו בתנאי שיעביר את תנובתו ל"אוצר בית דין", אשר ישלם לו בעד עלות עבודתו ללא כל מרכיב של רווח. אוצר בית הדין, מצדו, ימכור את התוצרת לצרכנים, שוב ללא רווח. יתרונו של הפתרון בכך שהוא מוזיל את עלות התוצרת החקלאית לצרכן. הוא מתאים לחברה כפרית, שבה הכל מייצרים את האוכל שהם עצמם צורכים. מוכרים בזול, רוכשים בזול ולכן לא ניזוקים. אולם במדינת ישראל הריאלית, הרעיון יביא לכך שהשמיטה תחול רק על הסקטור החקלאי, שהוא כ-3% מכלל המפרנסים. כלומר, המשק כולו ימשיך לעבוד כרגיל, אלא שבעוד ש-97% מהאוכלוסייה יוכלו להמשיך ולהרוויח, 3% יעבדו ללא כל רווח. הבועה בזמן לא תתקיים, המרוץ הקפיטליסטי יימשך והחקלאים יכפפו גוום.

הרב קוק, בעקבות פוסקים קודמים, הציע שאדמות היהודים בארץ-ישראל יימכרו לגויים למשך שנת השמיטה. כך תופקע מהקרקע קדושת שביעית והחקלאי היהודי ימשיך לעבוד באדמתו, שבבעלות נוכרית זמנית, כהרגלו (במגבלות מסוימות). בתום השנה, תחזור הקרקע לבעליה המקורי. פתרון זה - "היתר המכירה" - נתמך כיום על ידי הרב עובדיה יוסף והציבור הדתי-הלאומי. יתרונו החשוב בכך שהוא מאפשר המשך קיומה של חקלאות יהודית בישראל ולכן, מבין שלושת הפתרונות שעל השולחן ההלכתי, זה הפתרון המועדף. אנשים הגונים חייבים להסתמך עליו.

אולם במישור הסמלי והחינוכי, מזדקר האבסורד: על מנת לקיים מצווה התלויה בארץ, נאלצים יהודים למכור אדמותיהם לזרים. המגזר הלאומי ביותר בחברה הישראלית מוצא עצמו תומך במכירה סיטונאית, גם אם פיקטיווית, של כל הקרקע המעובדת בישראל לנוכרים.

הרב אלישיב והציבור החרדי דוחים את הפתרונות הקודמים, שעל-פיהם הקרקע אינה ננטשת. נאמנים ל"דין תורה", הם דורשים לייבא את התצרוכת הנדרשת בשנת השמיטה מחו"ל, ובעיקר מהרשות הפלשתינית. באמצעות שליטתם ברבנות הראשית (הממלכתית!), הם חותרים לשלול תעודת כשרות של בית עסק - ירקן שכונתי, רשת סופרמרקטים, אולם שמחות או בית מלון - שימכור תנובה ארץ-ישראלית.

כרגיל במקומותינו, ההכרעה בעניין מוטלת לפתחו של בג"ץ. אם בג"ץ יתערב, תרעש הארץ בגין "כפייה אנטי-דתית". אם יימנע מהתערבות ואם הציבור הדתי והחילוני לא יתארגן כדי להשתחרר מכפיית הפתרון החרדי, הארץ אמנם תישמט, אך המחיר המעשי יהיה כבד: המדינה תיאלץ לייבא סחורה שביכולתה לייצר, הצרכנים ישלמו מחיר מופקע על מצרך יסוד, החקלאות היהודית בישראל תיסוג לאחור ובחלקה אף תתמוטט, ועל כל סלט פירות ישראלי יועבר שקל לקופת הרשות הפלשתינית ולמתווכים חרדים.

הפרדוקס זועק מכל הכיוונים: שלושת הפתרונות מחמיצים את התוכן האידיאי הגדול של השמיטה. הם מציעים שמירה על הצד הפורמלי שלה - בבחינת תוכנו זרק, קליפתו אכל - במחיר בלתי נסבל: החרדים מרוקנים את הצלחת הדלה ממילא של "אביוני עמך" והדתיים-הלאומיים משפילים את הסמל היקר להם מכל - הריבונות על אדמות ארץ ישראל. אלו גם אלו מודים לכאורה כי אי-אפשר לקיים מדינה יהודית על פי ההלכה, בלי שיתוף פעולה והיזקקות לגויים.

מה נדרש? תולדות ההלכה רוויות מהפיכות המגיבות לשינוי שבמציאות. כידוע, משרבו הרוצחים, בטלו הלכות עגלה ערופה; משרבו המנאפים, בטלו הלכות סוטה; משהשתרשה המונוגמיה, אסר רבנו גרשום על ריבוי נשים; והרשימה ארוכה. אלפיים שנים לא נשמרה השמיטה בהעדר חקלאות יהודית בארץ-ישראל. עתה, משנאחזנו באדמתנו, מסתבר ששיבת ציון היא ברובה פוסט-חקלאית. אנו מאורגנים כריבונות, שמנהלת, בצד הכלכלה הפרטית, גם כלכלה לאומית. מתחייבת, אם כן, מהפיכה כפולה: ראשית, מימוש אידיאת השמיטה בהקשרים לא-חקלאיים; שנית, השמיטה חייבת לפעול גם במסגרת הלאומית.

אם נשכיל להבין שהשמיטה אינה סעיף בהלכות כשרות, אלא הזדמנות לתיקון שגיאות והפרזות אישיות, חברתיות ולאומיות שנצברו בשש שנות המעשה, נוכל להיפתח, למשל, לרעיונות הבאים: אחת לשבע שנים ייבנה תקציב המדינה באופן שיהיה נדיב מהמקובל כלפי החלשים. אפשר לחשוב על הגדלה מדודה של תשלומי העברה לנזקקים; על סבסוד מוצרי יסוד; על מיקוד לאומי למלחמה בעוני ועוד ("ואכלו אביוני עמך"). המדינה תשאף ליעד מדיניות כלכלית-חברתית שתנקוב במידת הפער המקסימלי בין העשירונים השונים שיש להגיע אליו אחת לשבע שנים, מתוך מגמה לשמר אופי של מדינת רווחה.

בשנת השמיטה תוקדש תשומת לב ציבורית - בחינוך, בתקשורת, בפוליטיקה - לא רק לייצור, לעבודה ולמרוץ אל העושר, אלא גם לאיכות החיים, למשמעותם, לרובדי העומק של המסע האנושי. אפשר לצפות לתיקון עולם יהודי עכשווי, שיוביל להכרזה על ריכוז מאמץ, במסגרת שבתון לאומי, לטובת דיון על איכות החיים ולא רק על רמת החיים ("ובשביעית תשמטנה ונטשתה"). ועוד: בעולם מתחמם, מזדהם ומתכלה, כדאי להקדיש את השנה השביעית לפעולות חינוכיות ומעשיות, שתכליתן העלאת המודעות לחיוניות של שמירת הסביבה ("שנת שבתון יהיה לארץ"). כל הערכים הללו, ששנת השמיטה יכולה להגן עליהם, מבטאים רוח דתית מובהקת. ממילא יתקיים בשמיטה המחודשת הפסוק "ובשנה השביעית... שבת לה."

בשנת השמיטה תשס"ח הדת שומטת את אחיזתה במציאות; המדינה שומטת את אופייה היהודי הייחודי; החברה שומטת את אחריותה לצדק חלוקתי מינימלי. נדרשת קואליציה אגרסיווית שתאגד כוחות חברתיים, מוסריים, תרבותיים, דתיים ולאומיים במדינה היהודית והדמוקרטית, לטובת החייאת אידיאת השמיטה. הבו לנו מנהיג דתי או אחר שיעשה מעשה הלל הזקן.

הצעות ללימוד בית מדרשי/ סדנאי או אישי על שנת השמיטה

שמיטה מן המקרא ועד היום (הצעה לסדרה בת ארבע מפגשים)

- היבטים שונים של רעיון השמיטה והיובל במקרא, מהי האוטופיה שהמקרא מציג לנו? ואיך היא מתכתבת עם המתח בין יצר האדם והפן הרוחני/אלוהי שהתורה מכוונת אותנו אליו.
- הלכות שמיטה, רעיון הפרוזבול, אוצר בית הדין, - כיצד תורגם הרעיון המקראי, להלכות מעשה, מה היה ישים ומה לא? כיצד חיים רעיונות נעלים?
- השמיטה בחברה הישראלית החל מתקופת הישוב הישן, היתר המכירה ועד לפתרונות ולמחלוקות שקיימות היום (על בסיס המאמר של אבי שגיא וידידה שטרן – תנוח, תחלק, תניח.
- שמיטה ישראלית- רעיונות חדשים לקיום השמיטה היום.

שמיטה חזון חברתי מעורר השראה... (הצעה לסדרה בת חמישה מפגשים)

- זלמן זה לא אתה - השתחררות מתודעת הבעלות, כי גרים ותושבים אתם עמדי. שנת השמיטה כהזדמנות לתרגל תודעה לקטית.
- שנת השמיטה כשנת הזדמנות לעבור לתודעת צרכנות נבונה.
- ונטשת ואכלו אביוני עמך, רעיון השוויון וההזדהות עם האביון שמאחורי הלכות שמיטה, והלכות לקט פאה ושכחה.
- תשוב לאחוזתך- שוויון חלוקתי על הקרקע, שנת היובל כמודל לשוויון ולשותפות בבעלות על הקרקע
- שחרור העבדים בשנה השביעית, שנת השמיטה כהזדמנות להשתחרר ולהילחם בעבדות המודרנית .

שמיטה כעבודה פנימית (הצעה לסדרה בת שלושה מפגשים)

- שנת השמיטה כהזדמנות להרפיה
- שנת המיטה כהזדמנות למצוא מרכז חדש.
- שנת שמיטה כשנה של התחדשות בתודעת הזמן.

האדם והאדמה בשנת השמיטה. (הצעה לסדרה בת שלושה מפגשים)

- כי האדם צריך תמיד להיות בתוך הטבע- תורת האדם והטבע של גורדון – מודל ליחסי שיח ולא ליחסי בעלות עם הטבע.
- והארץ לא תימכר לצמיתות- יחסי אדם אדמה
- ושביתה הארץ- ערכים אקולוגים שמעודדת שנת השמיטה

השמיטה במקרא

מקורות מקראיים לשמיטת עבודת האדמה:

"ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה. והשביעת תשמיטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך, ויתרם, תאכל חית השדה; כן תעשה לכרמך, לזיתך" (שמות כג', י"א')

"וידבר יהוה אל-משה, בהר סיני לאמר. דבר אל-בני ישראל, ואמרת אליהם, כי תבאו אל הארץ, אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ, שבת ליהוה. שש שנים תזרע שדך, ושש שנים תזמר כרמך; ואספת, את-תבואתה. ובשנה השביעת, שבת שבתון יהיה לארץ שבת, ליהוה: שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמר. את ספיו קצירך לא תקצור, ואת-ענבי גזירך לא תבצר: שנת שבתון, יהיה לארץ. והיתה שבת הארץ לכם, לאכלה לך, ולעבדך ולאמתך; ולשכירך, ולתושבך, הגרים, עמך. לבהמתך ולחיה, אשר בארצך: תהיה כל-תבואתה, לאכל." (ויקרא כה' א'-ז')

מקורות מקראיים לשמיטת כספים:

"מקץ שבע-שנים, תעשה שמיטה. בזה, דבר השמיטה שמוט כל-בעל משה ידו, אשר ישה ברעהו: לא-יגש את-רעהו ואת-אחיו, כי-קרא שמיטה לה" (דברים ט"ו, א'-ב')

"השמר לך פן-יהיה דבר עם-לבבך בליעל לאמר, קרבה שנת-השבע שנת השמיטה, ורעה עינך באחיו האביון, ולא תתן לו; וקרא עליך אל-ה', והיה בך חטא. נתון תתן לו, ולא-ירע לבבך בתתך לו: כי בגלל הדבר הזה, יברכך ה' אלהיך, בכל-מעשך, ובכל משלח ידך. כי לא-יחדל אביון, מקרב הארץ; על-כן אנכי מצוך, לאמר, פתח תפתח את-ידך לאחיו לעניך ולאביון, בארצך." (דברים ט"ו, ט'-י"א')

מקורות מקראיים לשמיטת קרקעות-רעיון היובל.

"וספרת לך, שבע שבתות שנים שבע שנים, שבע פעמים; והיו לך, ימי שבע שבתות השנים, תשע וארבעים, שנה. והעברת שופר תרועה, בחדש השבעי, בעשור, לחדש; ביום, הכפרים, תעבירו שופר, בכל-ארצכם. וקדשתם, את שנת החמשים שנה, וקראתם דרור בארץ, לכל יושביה; יובל הוא, תהיה לכם, ושבתם איש אל-אחוזתו, ואיש אל-משפחתו תשב יובל הוא, שנת החמשים שנה תהיה לכם; לא תזרעו ולא תקצרו את-ספיחיה, ולא תבצרו את מזריה. יובל הוא, קדש תהיה לכם; מן השדה תאכלו, את תבואתה. בשנת היובל, הזאת, תשב, איש אל-אחוזתו וכי-תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך אל תונו, איש את אחיו; מספר שנים אחר היובל, תקנה מאת עמיתך; במספר שני תבואת, ימכר לך לפי רב השנים, תרבה מקנתו, ולפי מעט השנים, תמעיט מקנתו: כי מספר תבואת, הוא מכר לך. ולא תונו איש את-עמיתו, ויראת מאלהיך: כי אני יהוה, אלהיכם" (ויקרא כה' י"ז-י"ז')

מקורות מקראיים לתודעת השמיטה

"והארץ, לא תמכר לצממת כי-לי, הארץ: כי-גרים ותושבים אתם, עמדי. ובכל, ארץ אחזתכם, גאלה, תתנו לארץ. (ויקרא כה' כג'-כד')

מקורות מקראיים לשחרור העבדים

"כי-ימוך אחיך עמך, ונמכר לך לא תעבד בו, עבדת עבד כשכיר כתושב, יהיה עמך; עד שנת היבל, יעבד עמך. ויצא, מעמך הוא, ובניו עמו; ושב, אל משפחתו, ואל אחזת אבותיו, ישוב. י-עבדי הם, אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים; לא ימכרו, ממכרת עבד. לא-תרדה בו, בפרך; ויראת, מאלהיך. ועבדך ואמתך, אשר יהיו-לה: מאת הגוים, אשר סביבתיכם מהם תקנו, עבד ואמה. וגם מבני התושבים הגרים עמכם, מהם תקנו, וממשפחתם אשר עמכם, אשר הולידו בארצכם; והיו לכם, לאחזה, התנחלתם אתם לבניכם אחריכם, לרשת אחזה לעלם, בהם תעבדו; ובאחיכם בני-ישראל איש באחיו, לא-תרדה בו בפרך. כי תשיג, יד גר ותושב עמך, ומך אחיך, עמו; ונמכר, לגר תושב עמך, או לעקר, משפחת גר. אחרי נמכר, גאלה תהיה לו: אחד מאחיו, יגאלנו. או דדו או בן-דדו, יגאלנו, או-משאר בשרו ממשפחתו, יגאלנו; או השיגה ידו, ונגאל וחשב, עם-קנהו, משנת המכרו לו, עד שנת היבל; והיה כסף ממכרו, במספר שנים, כימי שכיר, יהיה עמו אם עוד רבות, בשנים לפיהן ישיב גאלתו, מכסף מקנתו. אם-מעט נשאר בשנים, עד-שנת היבל וחשב לו; כפי שניו, ישיב את-גאלתו כשכיר שנה בשנה, יהיה עמו; לא ירדנו בפרך, לעיניך ואם לא יגאל, בגאלה ויצא בשנת היבל, הוא ובניו עמו. (ויקרא כה' לט'-נד')

1. מה המשותף לכל ההיבטים השונים של רעיון השמיטה במקרא ובמה הם שונים אחד מן השני?
2. האם הרעיונות שעומדים מאחורי שנת השמיטה ושנת היובל המקראי בעינכם רעיונות ישימים ואפשריים או שהם אוטופיים מידי?

כיצד מתכתב רעיון השמיטה עם רעיון הגרות המקראי, עם תודעת החרות והעבדות?

שמיטת חובות ותקנת הפרוזבול

על פי המקרא אחת לשבע שנים המלווים אמורים לשמוט את חובם:

"מקץ שבע-שנים, תעשה שמטה. וזה דבר השמטה שמוט כל-בעל משה ידו, אשר ישא ברעהו: לא יגש את רעהו ואת-אחיו, כי-קרא שמטה לה'." (דברים ט"ו, א'-ב')

וכדי למנוע מצב בו יפסיקו להלוות מתרה בנו התורה ש:

"השמר לך פן-יהיה דבר עם-לבבך בלי-על לאמר, קרבה שנת השבע שנת השמטה, ורעה עינך באחיו האביון, ולא תתן לו; וקרא עליך אל-ה', והיה בך חטא. נתון תתן לו, ולא ירע לבבך בתתך לו: כי בגלל הדבר הזה, יברכך ה' אלהיך, בכל-מעשך, ובכל משלח ידך. כי לא-יחדל אביון, מקרב הארץ; על-כן אנכי מצוך, לאמר, פתח תפתח את-ידך לאחיו לעניך ולאביון, בארצך. (דברים, ט"ו, ט"א)"

טעם מצוות שמיטת כספים:

"התכלית העיקרית של שמיטת החוב בשביעית הוא מפני "כי קרא שמיטה לה'" להסיר את העול היותר כבד שמתקבץ לרגלי שליטת העשירים על העניים, מפני שהוצרכו להם איזה פעם להלוואה, שהכניעה והעבדות תהיה מוטבעת בלב מי שירגיש על עצמו חוב לחברו. "עבד לוה לאיש מלווה". והשעבוד הזה עלול להכניע את ישרי לב לפני עשירים תקיפים שיהיו המה המלווים. על כן תבוא השמיטה ותתיר אלה החרצובות." (עין אי"ה, חלק ב', פרק י', משנה ט')

"ללמד נפשנו במידות המעולות: מידת הנדיבות ועין טוב, ונקבוע בלבבנו הביטחון הגדול בשם ברוך הוא, ואז תכשר נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכל כלול הברכה והרחמים. וגם נמצא מזה גדר חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאוד מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו, כי נשא קל וחומר בנפשנו לאמור: אפילו הלוויתיו ממוני והגיע שנת השמיטה - אמרה תורה להשמיט בין המלווה, שלא לגזול ושלא לחמוס לא כל שכן שראוי לי להתרחק עד הקצה האחרון." (ספר החינוך, מצוות תע"ז)

- מה יכול לעזור לאדם לוותר על כסף שהלווה?
- האם זה הוגן שאדם יוותר על כסף שהלווה לאדם אחר??

תקנת הפרוזבול

למרות אזהרת התורה שלא יפסיקו להלוות לעניים, המציאות האנושית גברה וכפי שסיפרו לנו חז"ל, הפסיקו להלוות לעניים כספים וכך הגיעו לפיתרון בדמות תקנת הפרוזבול.

הלל הזקן נשיא הסנהדרין בסוף תקופת בית שני, תיקן את תקנת הפרוזבול, המאפשרת לגבות את ההלוואה גם אם שמיטת כספים הייתה אמורה לשמטה, באמצעות העברת ההלוואה לגבייה על ידי בית דין, דבר המונע את השמטתה.

ו"כשראו חכמים שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברים על מה שכתוב בתורה "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו'" - עמדו ותקנו פרוזבול. דהינו, שימסר המלוה את חובו לבית דין, אף על פי שאינו מוסר להם שטר, אלא שאמר להם לפני השמטה "הריני מוסר לכם חובי שאגבנו כל זמן שארצה", וכשאומר דברים הללו עשאו חכמים כאלו מסר שטר לבית דין. והמוסר שטר לבית דין לפני השמטה ואומר להם "אתם גבו לי חובי" - אין שביעית משמטת מן התורה, שנאמר "לא יגש את רעהו", וזה אינו צריך לגש, שהבית דין נוגשים בשבילו חוב זה שכבר נמסר להם לפני השמטה. ואפלו אין לו שטר כלל אלא חוב בעל פה - מועיל פרוזבול" (מסכת שביעית פרק י' משנה ג')

- מה אתם חושבים על תקנת הפרוזבול: האם היא בעצם מייתרת את מצוות שמיטת הכספים? האם אתם מסכימים איתה?
- כיצד ניתן בכל אופן לשמר משהו משמיטת החובות?

הצעה של חברת הכנסת רות קלדרון לשמיטת חובות בעידן המודרני:
מתוך כתבה ב YNET :

" חברי הכנסת רות קלדרון (יש עתיד) ויו"ר העבודה ח"כ יצחק בוז'י הרצוג השיקו היום (ב') בכנסת יוזמה חדשה לשמיטת חובות גם לאזרחים. על פי היוזמה, יאתרו עמותות הפועלות בקרב המגזר שלישי ובהן "פעמונים", "ידיד" ו"מקימי", משפחות שנקלעו לחובות וילוו אותן בשנת השמיטה עד להגעה להסדר החובות בתום התהליך. מדובר בכ-5,000 משפחות שנקלעו לחובות בגין הלוואות מבנקים, תשלומי ארנונה, חובות לחברות הסלולר, חברת החשמל, רשויות המים וכו' שאין באפשרותן להחזיר. במטרה לסייע למשפחות שייבחרו לפרויקט תוקם קרן שתגייס כספים מהציבור הרחב, מיחידים ומעמותות, וגם מקהילות יהודיות בחו"ל. המשפחות יסכימו לליווי צמוד של הארגונים החברתיים לאורך שנה שלמה, ובסופה, לקראת ספטמבר 2015, יזכו המשפחות להסדר חוב עלי פיו הבנקים וחברת חשמל למשל, יוותרו על שלישי מהחוב; שלישי מהחוב יחזיר הלווה ללא ריביות והצמדה, ושלישי נוסף יכוסה באמצעות קרן התרומות. ח"כ קלדרון מנהלת בימים אלה מגעים עם כמה בנקים כדי שישתתפו בתוכנית השמיטה. במקביל למבצע הסיוע ל-5,000 משפחות של חייבים באמצעות המגזר השלישי, התחייב שר הרווחה מאיר כהן לסייע באופן דומה ל-5,000 משפחות נוספות באמצעות משרד האוצר. גם כאן יזכו המשפחות שייכללו בפרויקט לליווי צמוד של עובדי רווחה, עובדים סוציאליים ואפילו פסיכולוגים. קלדרון אמרה כי היא "מאמינה שלו נצליח לסייע לעשרת אלפים בתי אב ואם לצאת מן החובות ולחזור למעגל העבודה - יושב למרחב הציבורי שלנו משהו מן האמון שחסר כל כך בישראל של היום" לקריאת הכתבה במלואה :

<http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000907328>

ניתן גם לצפות בסרטון : <https://www.youtube.com/watch?v=1PRPanBD39A>

• מה אתם חושבים על ההצעה של רות קלדרון?

האם בעיניכם הרעיון הזה הינו פתרון טוב לשמיטת הכספים?

• האם הפתרון הזה ממש את הערכים שעומדים מאחורי שנת השמיטה?

השמיטה בחברה הישראלית כיום

שמיטה כהלכה? מה קרה לרעיון השמיטה?

מה בין החקלאי והטכנאי?

היום בעידן המודרני, בו רוב החברה אינה חקלאית, וגם בקרב החקלאים, רבים מהם פטרו את עצמם מבחינה הלכתית דרך שימוש בהיתר מכירה, או פתרון הלכתי אחר המאפשר להם להמשיך ולעסוק בחקלאות בשנת השמיטה, נשאלת השאלה מה המשמעות של שנת השמיטה בעידן המודרני הטכנולוגי? כיצד ניתן לקיים את הרעיון החברתי /רוחני של שנת השמיטה בימינו אנו?

מתוך תנוח תחלק תניח/ אבי שגיא וידידיה שטרן

"אם נשכיל להבין שהשמיטה אינה סעיף בהלכות כשרות, אלא הזדמנות לתיקון שגיאות והפרזות אישיות, חברתיות ולאומיות שנצברו בשש שנות המעשה, נוכל להיפתח, למשל, לרעיונות הבאים: אחת לשבע שנים ייבנה תקציב המדינה באופן שיהיה נדיב מהמקובל כלפי החלשים. אפשר לחשוב על הגדלה מדודה של תשלומי העברה לנזקקים; על סבסוד מוצרי יסוד; על מיקוד לאומי למלחמה בעוני ועוד ("ואכלו אביוני עמך"). המדינה תשאף לייעד מדיניות כלכלית-חברתית שתנקוב במידת הפער המקסימלי בין העשירונים השונים שיש להגיע אליו אחת לשבע שנים, מתוך מגמה לשמר אופי של מדינת רווחה.

בשמיטה תוקדש תשומת לב ציבורית - בחינוך, בתקשורת, בפוליטיקה - לא רק לייצור, לעבודה ולמרוץ אל העושר, אלא גם לאיכות החיים, למשמעותם, לרובדי העומק של המסע האנושי. אפשר לצפות לתיקון עולם יהודי עכשווי, שיוביל להכרזה על ריכוז מאמץ, במסגרת שבתון לאומי, לטובת דיון על איכות החיים ולא רק על רמת החיים ("ובשביעית תשמטנה ונטשתה"). ועוד: בעולם מתחמם, מזדהם ומתכלה, כדאי להקדיש את השנה השביעית לפעולות חינוכיות ומעשיות, שתכליתן העלאת המודעות לחיוניות של שמירת הסביבה ("שנת שבתון יהיה לארץ"). כל הערכים הללו, ששנת השמיטה יכולה להגן עליהם, מבטאים רוח דתית מובהקת. ממילא יתקיים בשמיטה המחודשת הפסוק "ובשנה השביעית... שבת לה" '.

- למה הכוונה של הכותבים באומרם שעלינו להשכיל להבין שהשמיטה אינה סעיף בהלכות שמיטה ?
- מה אתם חושבים על ההצעות החברתיות שהם מציעים, האם הם ישימים בעינכם ?
- כיצד אתם חושבים שאפשר ליישם את רעיון השמיטה בחברה בה אנו חיים?

מתוך מדרש יונתי/ מאיר אריאל

והוא מאמא אדמה.	ושמיטה כהלכה אתה כבר יודע לעשות
הוא מאמא מאמא אדמה,	שאתה רץ לקחת עוד ועוד אדמות?
- אדמה אדמתי!	בספק מרמה, בחשד גזל, בחסות חשיכה
- עד מותי!	בחסיונות מושל? הזו גאולה? הזה כבודה?
עד מה אדמ- תי.	כגנב במחתרת יהודה?
אל תעוררו ואל תעירו	ולמי תמכור את "שדך" בשנת שמיטה
שנאה שלא תחפץ.	או אולי תתאסלם או תתנצר לשנה?
רק תצא אותה כבר לא יחזירו	ולפני מי תיתמם שביעית אחר שביעית
לא רב לא שר לא שץ.	בעוד האדמה אשר תחתיך כשפחה נשבית?
מישהו עוד יתעורר עלינו	בעיני מי זה מוצא חן? אדמה אתה לוקח -
כמקיץ מחלומו:	גאולה לא נותן. או אולי אצבעותיך
נימחה אנחנו ושללינו	הדוקות מאוד מאוד מאוד מאוד
נשקע בתהומו.	-
לו רק הראיני את מראיך,	מאומנות להרפות? מיומנות לשחרר?
השמיעני קולך.	מתורגלות לשמוט?
אמת וצדק בשעריך,	
- זה נאווה מראך!	
- זה ערב קולך!	
- חן בעיני דודך!	

הוא מאמא מאמא אדמה

לצפייה בשיר: <https://www.youtube.com/watch?v=cDkvt9pbngs>

דף מקורות נוסף ומפורט על השיר:

http://www.tevaivri.org.il/Resources/midrash_yonati.pdf

- מה היא שמיטה כהלכה בעיניו של מאיר אריאל?
- כלפי מי לדעתכם מופנית הביקורת שלו?
- האם אתם מזהים את המונחים השונים שקשורים לשנת שמיטה המופיעים בשיר?
- האם אתם מזהים את ההקשרים התנכיים השונים המופיעים בשיר?
- מה הקשר בין גאולה ושנת שמיטה בשיר?

רעיונות שונים לקיים את שנת השמיטה בעולם המודרני :

- קופת שמיטה- קופת צדקה מיוחדת לשמיטה , בה אנו שומטים מהאחיזה שלנו בצורך בממון ומפתחים את היכולת להתחלק עם אביונים.
- התנדבות בקהילה - ניתן לקיים פעילות קהילתית סביב השמיטה , 'בנק זמן' בו חברים וחברות בקהילה 'תורמים' שעה עבור הכלל, או תורמים שעה של התמחות שלהם וכל מי שנדרש לשעה כזו יוצר איתם קשר [שיעור פרטי, שעת סיפור, הפעלה, לימוד, ייעוץ וכד']
- זמן שמיטה : " שנת שבתון תעשה לך"- ניתן לקחת זמנים מיוחדים לעשות פעילויות שאינן בשגרה, פיתוח צדדי הרוח, להתפנות אל החלומות שלנו, ליצר זמנים משפחתיים או זוגיים, להקדיש זמן ייחודי לעצמי דרך כתיבה, תפילה, מדיטציה ועוד.
- חישוב על עוד דרכים שעולות בדמיונכם לקיים את שנת השמיטה בעולם בו אתם חיים.

שנת שמיטה כהזדמנות להשתחררות מתודעת הבעלות "כי גרים ותושבים אתם עמדי"

"שנים אני איתה, אני בעלה
ועדיין כפיות במיטה
הקמנו ביחד משפחה למופת
והיא אשת חיל, סקסית באמת
ואני, מי אני? אני בעלה!"
ואז יצתה בת קול ואמרה:
זלמן זה לא אתה!
האישה שאיתך היא לא באמת
שלך
אשתך עכשיו שומרת נידה
אז טעית בכל קנה מידה
אתה לא בעלה
אתה לא מעמדך
אתה לא אדמתך
אתה פשוט
זלמן...

זלמן נשכב על הכורסא בסלון
הביט על הקירות והציץ מהחלון
ביתי מבצרי הוא כמו ממלכה!"
ושוב יצתה בת קול ואמרה:
זלמן זה לא אתה!
סוכות עכשיו צא אל הסוכה
נובו ריש אל תהיה לי מצוברח
הבט לכוכבים הקורצים מהסכך

ביתך לא אתה
אשתך לא אתה
מעמדך לא אתה
גם אדמתך לא אתה
אתה פשוט
זלמן.

לצפייה בשיר ובכל המילים:
<https://www.youtube.com/watch?v=HBLrUhmL-w>

זלמן / מילים ולחן קובי אוז
זלמן הסתובב בעולם מבולבל
שאל את עצמו "מי אני ובכלל?
אני חקלאי יש לי שטח גדול
ואני מנהל את הכל
אני מגדל פירות וירקות
ומקפיד לדשן לעבד להשקות
אני המושל על חלקת אדמה!"
ואז יצתה בת קול ואמרה:
זלמן זה לא אתה!
הנה תראה, שנת שמיטה
השדה מבלבל בלי עזרתך
אתה לא אדמתך
אתה פשוט
זלמן

זלמן התקשר לכאן ולכאן
אמר לעצמו "אני הבוס של הזמן
אני רק מרים איזה טלפון קטן
ומיד מסודר העניין
יש לי מעמד מסביב לשעון
קריירה נון-סטופ מניות וממון
אני תמיד זמין לכל הפתעה!"
והופ יצתה בת קול ואמרה:
זלמן זה לא אתה
הנה שבת המלכה
עכשיו תהיה במנוחה
אתה אחד מהעם שאומר תפילה
מעמדך לא אתה
אדמתך לא אתה
אתה
אתה פשוט זלמן.

זלמן הביט באשתו הטובה
כאילן מגונן היא פורשת צילה

<http://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=856&wrkid=26848>

- מה מגדיר את הזהות של זלמן? למה הכוונה: "באתה פשוט זלמן"?
 - מה מאפשרת לזלמן ההשתחררות מהגדרות העצמי דרך האדמה, המעמד וכדומה?
- "בצד המסר הקיומי, עולה גם מסר חברתי. המקרא אינו דורש חלוקה מחדש של העושר מדי שבע שנים ושוויון מלא. לו כך היה, החיים הכלכליים היו מתנוונים, בהעדר תמריצים אישיים. אבל חברה שמאמצת לה את הרכוש ככלי הערכה חד-ממדי מסתכנת באובדן צלמה. השמיטה היא גורם מאזן. שש שנים תעבוד, תצבור, תנצל; בשנה השביעית תנוח, תחלק, תניח. אינך נדרש לוותר על קניינך, אך עליך ללמוד להתנתק ממנו ובכך למתן דחפים קפיטליסטיים חסרי מעצורים. האדם נדרש לפעול בניגוד לטבעו ולצמצם את עצמו ובכך ליצור מרווח לנוכחות אנושית של האחר, חלש או מוחלש" (אבי שגיא וידידיה שטרן: תנוח, תחלק, תניח.)

נתן זך / כולנו זקוקים לחסד

• כולנו זקוקים לחסד,	שהאושר לא מחייך,
כולנו זקוקים למגע.	שמה שניתן אי פעם
לרכוש חום לא בכסף,	לא ילקח לעולם.
לרכוש מתוך מגע.	
לתת בלי לרצות לקחת	שיש לכל זה טעם,
ולא מתוך הרגל.	גם כשהטעם תם...
	בואי ואראה לך מקום
כמו שמש שזורחת,	שבו עוד מאיר אור יום.
כמו צל אשר נופל.	
בואי ואראה לך מקום	כולנו רוצים לאהוב,
שבו עוד אפשר לנשום.	כולנו רוצים לשמוח.
	כדי שיהיה לנו טוב,
כולנו רוצים לתת	שיהיה לנו כח.
רק מעטים יודעים איך.	
צריך ללמוד כעת	כמו שמש שזורחת...

לצפיה בשיר <https://www.youtube.com/watch?v=rROZKLwxLss>

- "לרכוש חום לא בכסף"
- כיצד ההשתחררות מתודעת הבעלות מייצרת מקום בו אפשר לנשום?
- כיצד אתם מדמיינים שיראה עולם בו תודעת הבעלות על רכוש, ועל כסף תהיה פחות חזקה?

שנת שמיטה כהזדמנות לשנות את הרגלי הצריכה.

"התרבות שאנו חיים בה מקדשת את הצריכה. האידיאולוגיה המנחה את חיינו היא שכל שנרכוש יותר מוצרים, כך ייטב לנו, וכדי לרכוש אנחנו צריכים כסף, ואותו נשיג אם נייצר יותר ונפרסם יותר, וממילא נמכור יותר. זהו האידאל של החברה הצרכנית, שבה קניית מוצרים ורכישת נכסים היא ערך תרבותי בפני עצמו. למרוץ האין-סופי הזה השלכות הרסניות על החברה, על האדם ואף על הסביבה. אנו חיים בחברה שבה הפערים הכלכליים בין עשירים לעניים הולכים ומעמיקים. ההבדל בין הדל ובין הגביר ניכר בחשבונות הבנק שלהם, הסמויים מן העין, אך כואב יותר הוא המראה החיצוני של העושר, המנקר את עיניהם של מי שאינם יכולים להרשות עצמם לבנות ולקנות, לחדש ולהחליף, ונאלצים להסתפק (או לא) במועט.

הייצור המואץ פוגע פגיעה אנושה באיכות הסביבה. מפעלי התעשייה מזהמים את האוויר, את האדמה ואת המים. כך גם החקלאות המודרנית ומשקי בעלי החיים למיניהם. הצריכה הבלתי פוסקת מייצרת כמויות אדירות של אשפה ופסולת. לאט אבל בטוח אנו מחריבים את עולמו שלהקב"ה. החברה הטכנולוגית המודרנית מנצלת את אוצרות הטבע בלי חשבון. רק בשנים האחרונות החלו להתפתח המודעות לשמירה על איכות הסביבה וההבנה שאם נמשיך לנצל ולזהב בלא גבול, נטבע בתוך הררי אשפה, באקלים הפכפך, בלי אוויר ומים נקיים.

האידאל הצרכני משעבד גם את נפשו של האדם. עליו לעמוד בתחרות קשה ואכזרית - דאגתו לרכוש שלו מעיקה על נפשו, אין לו זמן, ובעיקר - פנאי נפשי, לעסוק בענייני רוח וביחסי אנוש. זמן הוא כסף, ושהייה עם בני המשפחה והחברים מאיטה את התפוקה. היכולת לעבוד בכל שעות היממה ובכל ימות השבוע, היכולת לעבוד מהבית באמצעות המחשב, האפשרות להיות בקשר עם כולם כל הזמן - כל אלה מפתות לעבוד עוד ועוד. איבדנו את המחזוריות של חיי העבודה, שהייתה קשורה בטבע ובמוגבלות הטכנית.

נגד כל אלה נאבקת מצוות השמיטה. (אריאל פיקאר)

- חישבו על תרבות הצריכה שלכם? האם אתם מרגישים אתם צורכים את הדברים שאתם באמת צריכים?
- מה הייתם משנים בהרגלי הצריכה?

shop until you drop

שאלון צריכה נבונה וירוקה...

האם אנו צורכים אנרגיה בצורה המתחשבת הסביבה שלנו?

חשמל : צריכת חשמל חודשית ממוצעת (חודשים אחרונים, ראו בדוח חברת החשמל, הנתונים מופעים): _____ קוט"ש

- אלו מכשירי חשמל יש לכם בבית (סמנו ב-√) ומה צריכת האנרגיה שלהם?
כמה מכשירים מכל סוג אתם מחזיקים בבית? אם יש לכם מכשירי חשמל נוספים הוסיפו אותם בשורות הריקות. במידה ואתם מחזיקים מספר מכשירים מאותה קטגוריה ציינו את צריכת האנרגיה הכוללת.

מכשיר	כמות	מכשיר	כמות
טלוויזיה		טלפון קווי אלחוטי	
מכשיר וידאו/DVD		טלפון נייד (סלולארי)	
מחשב נייד		מצלמה דיגיטלית	
מחשב נייד		מצלמת וידאו/DVD	
מיקסר			
מעבד מזון			
מקרר			
מקפיא			
מיקרוגל			
טוסטר-אובן			
מצנח (טוסטר)			
תנור חימום			
מזגן			
כיריים חשמליים			
מערכת קולנוע ביתית			
מערכת שמע (רדיו/CD)			
מדיח כלים			
מכונת כביסה			
מייבש כביסה			

גז

- האם אתם משתמשים בגז לבישול? כן/לא
- האם אתם מחממים את הבית בגז? כן/לא
- אחת לכמה זמן אתם נדרשים להחליף בלון? _____
- האם ברכבכם מותקנת מערכת גפ"מ (רכב "ניזון" מגז)? כן/לא

דלק

- האם אתם מחממים את הבית בסולר/נפט? כן/לא
- אם התשובה היא כן, מה כמות הדלק הממוצעת לחימום בעונת החורף? _____

רכב

- כמה כלי רכב יש ברשותכם? _____ (גם רכבי חברה)
- מהו ממוצע הקילומטראז' החודשי שלכם? (מרגע רכישת הרכב) _____
- מהי צריכת הדלק הממוצעת של רכבכם? 1 ליטר ל- _____ ק"מ.
- במידה וברכבכם מותקנת מערכת גפ"מ (גז):
מהי צריכת הגז הממוצעת של רכבכם? _____

- האם אתם נוסעים ברכב היברידי? כן/לא

האם אנחנו מנהלים את כלכלת הבית שלנו מתוך התחשבות בסביבה?

מזון

היכן אתם אוכלים את הארוחות הבאות? במידה והבאתם את אוכל מהבית סמנו "בית", במידה ואתם רוכשים ארוחה (גם בעבודה ובלמודים) סמנו "חוץ". התייחסו למקרים הרווחים.

		ילדים		הורים/מבוגרים		
		בית	חוץ	בית	חוץ	
בימי חול	בוקר					
	צהריים					
	ערב					
שישי-שבת	ערב					
	בוקר					
	צהריים					

- אם אתם מבשלים/אופים אוכל בבית? כן/לא
- האם אתם מרבים לקנות אוכל ארוז? כן/לא
- ערכו בדיקה בבית: כמה סוגי מזון ארוז יש לכם?

מספר המוצרים עם אריזה אחת: ____

מספר המוצרים עם 2 אריזות: ____

מספר המוצרים להם מעל 3 אריזות: ____

• מה אתם בד"כ עושים עם שאריות המזון שלכם?
זורקים לפח/ נותנים לכלב (בע"ח)/ממינים ושמים בקומפוסטר

- האם אתם מרבים לקנות אוכל מוכן? כן/לא
- כמה פעמים בחודש אתם נוהגים לאכול בחוץ?

1. אף פעם 2. פעם עד 3 פעמים בחודש 3. פעם עד פעמיים בשבוע 4. פעם ביום 5.

אחר: _____

טיפול בכביסה

- האם אתם תולים כביסה לייבוש? כן/לא
- האם אתם משתמשים במייבש כביסה חשמלי? כן/לא
- מהי מהירות הסחיטה במכונת הכביסה שלכם ____ סל"ד. (ככל שהכביסה המגיעה למייבש נסחטת טוב יותר המייבש יעבוד בקלות ויזדקק לפחות חשמל)?
- מהי הטמפרטורה בה אתם מכבסים ברוב הפעמים? ____ מעלות.
- באיזה סוג חומר ניקוי אתם משתמשים? אבקה/ נוזל/חומר ניקוי אקולוגי/אחר: _____
- האם אתם משתמשים במרכז כביסה? כן/לא

צרכנות ירוקה ונבונה

- האם אתם מרבים לרכוש מוצרים תוצרת כחול-לבן (תוצרת הארץ)? כן/לא
- האם כשאתם בוחרים מוצר כלשהו תבחנו האם נוסה על בע"ח? כן/לא
- האם כשאתם בוחרים מוצר כלשהו תבחנו האם מכיל חומרים כימיים? כן/לא
- האם כשאתם בוחרים מוצר תבחנו האם הוא ארוז בצורה שאינה ידידותית לסביבה כגון מספר רב מדי של אריזות או כאלו שאינן מתכלות? כן/לא
- האם אתם קונים מוצרים חד-פעמיים? כן/לא
- במידה ואתם חייבים להשתמש בכלים חד פעמיים האם תחפשו כלים מתכלים? כן/לא
- האם אתם משתמשים בסל לקניות רב פעמי? כן/לא
- העריכו מהי כמות השקיות הממוצעת לקניה שלכם?

שנת שמיטה ותודעת הלקטים :

אחד הדברים המיוחדים ששנת השמיטה מאפשרת לנו היא לחזור למצב תודעה הטרום חקלאי, בו אדם לא מעבד את האדמה לצרכיו, אלא מלקט את אשר ישנו כבר מעצמו.

"שש שנים תזרע שָׂדֶךְ, וְשש שנים תזמר כֶּרֶם; וְאִסַּפְתָּ, אֶת-תְּבוּאָתָהּ. וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁבֶת שְׁבֶתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ--שֶׁבֶת, לַיהוָה: שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע, וְכֶרֶם לֹא תִזְמַר. אֶת סִפְיֵי קִצְיֶרְךָ לֹא תִקְצֹר, וְאֶת-עֵנְבֵי נְזִירְךָ לֹא תִבְצֹר: שְׁנַת שְׁבֶתוֹן, יִהְיֶה לְאָרֶץ." (ויקרא כה, ג'-ד')

אסורות כל העבודות החקלאיות : "אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור" (ירושלמי מסכת שביעית פרק ב משנה ד.)

אבל מותר ללקט!!

היבול שגדל בשנת השמיטה גדל מעצמו: מותר לאנשים פרטיים לאסוף אותו בעצמם ומה שנשאר נותר לחיות או נרקב. אולם מכיוון שהיו אנשים רבים שהיו זורעים את שדותיהם וטוענים שהתוצרת צמחה מעצמה, גזרו חז"ל איסור על תוצרת של צמחים חד-שנתיים הגדלים במהלך השמיטה גם אם צמחו מאליהם. איסור זה נקרא איסור ספיחין. איסור ספיחין אינו חל על פירות הגדלים על עצים וצמחים רב-שנתיים. פירות שביעית: הפירות הגדלים בשנת השמיטה מיועדים לאכילה, ולחלק מהדעות יש מצווה לאכלם - "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה". עם זאת, פירות אלו קדושים בקדושת שביעית, ולכן אסור לסחור בהם, לאבד אותם שלא בדרך אכילה, לנהוג בהם בביזיון, להוציאם לחוץ לארץ ועוד. כך למשל, יין הקדוש בקדושת שביעית לא מכבים בו את נר ההבדלה כיוון שבכך מפסידים את היין. כמו כן, אסור להאכיל בהמות בפירות המיועדים למאכל אדם

- למה לדעתכם מותר ללקט?
- ובאיזה אופן מותר ללקט?

תודעת הלקט ותודעת החקלאי:

מתוך קיצור תולדות האנושות – נח הררי:

"לקטים הכירו את צפונות הטבע לפני ולפנים זמן רב קודם למהפכה החקלאית, שכן הם היו תלויים להישרדותם בהכרות מעמיקה עם בעלי החיים שהם צדו והצמחים שהם ליקטו... חייהם של החקלאים היו בעצם פחות שבעים ופחות נעימים, הלקטים עבדו פחות שעות ביום.. מלאכתם הייתה יותר מגוונת..

המעבר ליישובי קבע והאינטנסיביות של עבודת האדמה הביאה להתכווצות דרמטית של המרחב שבו התנהלו חייהם של מרבית בני האדם.. לקטים נדדו או חיו על שטח בין עשרות או מאות קילומטרים, הבית לגביהם היה שטח המחיה כולו, על גבעותיו, נחליו, יערותיו וכיפת השמים שמעל. חקלאים לעומת זאת בילו את רב חייהם בתוך שדה או מטע של כמה דונמים והבית היה מבנה.

החקלאים פיתחו קשרים עזים ביותר אל "הבית שלי", "החדר שלי", "החצר שלי", הייתה זו לא רק מהפכה כלכלית וארכיטקטונית אלא גם מהפכה פסיכולוגית מרחיקת לכת. המרחב החדש של רב בני האדם היה לא רק קטן הרבה יותר משל הלקטים אלא גם מלאכותי הרבה יותר. הלקטים עשו רק שינויים מועטים במרחב המחיה שלהם, החקלאים לעומת זאת חיו באיים מלאכותיים שהם כבשו בעמל רב מידי הטבע "הפראי". האי המלכותי הזה יועד רק לבני האדם ולצמחים ולבעלי החיים "שלהם" וגודר בד"כ בגדרות או בחומות. ... בני אדם התקשו לעזוב את האיים המלאכותיים שלהם. הם לא יכלו להשאיר את הבתים, השדות, והממגורות ללא השגחה והם החלו לצבור כמויות עצומות של חפצים שקרקעו אותם.. הופעתם של יישובי קבע אפשרה לבני אדם ליצור ולצבור עוד ועוד מוצרי מותרות לא הכרחיים שרובם הפכו תוך זמן קצר למוצרי יסוד שאי אפשר בלעדיהם. חלק גדול וההולך מהפעולות, ההרגלים האמונות והתחושות של בני האדם החל להיות מתווך באמצעות חפצים. את מקל הנדודים שלו תלה האדם למזכרת על הטלוויזיה.

בשעה שהמרחב שבו התנהלו חייהם של החקלאים הלך והצטמצם הזמן החקלאי הלך והתרחב. לקטים בד"כ לא חשבו קדימה יותר מאשר כמה ימים. חקלאים לעומת זאת הפליגו בדמיונם שנים ועשרות שנים אל העתיד. המהפכה החקלאית הגדילה מאוד את חשיבותו של העתיד, כיוון שחקלאים חייבים לחשוב קדימה ולעבוד ללא הרף בשביל העתיד הרחוק. לכן מהרגע שפרצה המהפכה החקלאית החלה הדאגה לעתיד לשחק תפקיד מרכזי על הבמה המנטלית של בני אדם."

- דמיינו את עצמכם בתור לקטים, איך היו חיכם נראים?
במה הם היו שונים מחייכם כרגע?
- האם התודעה הלקטית מושכת אתכם באיזה שהיא צורה?
- מה אתם הייתם יכולים ללמוד מחיי ליקוט למשך שנה אחת?
- איזה תודעת ליקוט אפשר להכניס לעידן הטכנולוגי בו אנחנו נמצאים?

"והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמר" (שמות כג' יא')
שנת שמיטה כהזדמנות ללמוד דרכי צדקה וצדק

לשנת השמיטה יש משמעות חברתית רדיקלית, היא מאפשרת לעניים ולעשירים לחיות בתנאים דומים, להשוות דרכי חיים, לעודד הזדהות, הכרות, ואמפטיה. פרשנים שונים כתבו על המשמעויות החברתיות של שנת השמיטה:

"כי שנת שמיטה גורם גם כן השלום, על ידי שלא יזרע ולא יצמיח בו, ואכלו אביוני עמו, כי אינו רשאי להחזיק בתבואת שנה השבע כבעל הבית. וזה בלי ספק סיבת השלום" (רב שלמה מלונטשי, כלי יקר)

"והיות תבואת השנה ההיא הפקר היא חמלה על העניים והיא משווה את העשיר לעני ומשפילה גאוות העשיר ומזכירה אותו כי כל בני האדם שווים הם." (שמואל דוד לוצאטו, מחקרי יהדות)

"והטעם של המצווה הזאת, כדי שידע העשיר כמה צער יש לו לעני שחייו תלויים לו מנגד בכל עת ובכל שעה ועיניו נשואות תמיד לשמים לבקש אוכלו ותמיד הוא נע ונד וחושב מהיכן אמצע לחמי לאשתי ובני? והעשיר תמיד שמח וטוב לב בשדותיו ובכרמיו ובדגנו שמוצאים שרותיו ואינו נותן דעתו לעני ואינו חש כלל בצערו. לכן ציוה הקב"ה שיעשו שמיטה בשנה השביעית כדי שיצטער העשיר ויחשוב מאחר שאיני זורע ואיני קוצר כיצד אתפרנס בשנה השמינית ומאין אמצע לחמי? ויאמר העשיר: אני שסובל שנה אחת בלבד... אל אחת כמה וכמה העני.. בכך יחוש את העני ויפרנסו". (ר' אברהם סבע, פרוש ויקרא כא')

1. מה התכלית של שנת השמיטה לפי כל פרשן?
2. כיצד משתנים היחסים בין האביונים לבעלי השדה בעקבות שנת השמיטה?
3. מה מאפשרת שנת השמיטה לאדם העשיר?

תפילה של רבי נחמן על הצדקה:

"אלוהים, חוסה עלינו ברחמיך והצל אותנו מתאוה הרעה הזאת של ממון וזכנו ברחמיך הרבים רב חסד ומרבה להיטיב ותהיה בעזרנו, שנזכה לתן צדקה הרבה לעניים מהגנים וכל עקר כוונות עסקנו בהמשא ומתן יהיה רק בשביל הצדקה. ונזכה לתן צדקה יותר מכפי כחנו, ותזמין לנו ברחמיך עניים מהגנים לזכות בהם. ותעזרנו לקים מצות צדקה כראוי באמת בתכלית השלמות, בשמחה ובטוב לבב ובסבר פנים יפות. ותזכנו לתן צדקה באופן שלא יתבייש העני בקבלתו, ואזכה לדבר על לב עניים ומרודים לפיסם ולהרחיב דעתם ולשמח את לבם. ובזכות וכח הצדקה של כל עמך בית ישראל תזכה אותנו לשבר תאוות ממון מאתנו. והרוח נדיבה של הצדקה הקדושה ימשך עלינו וישכך חמימות תאוות ממון, תאוות הנגידות והעשירות מה שהלב בוער ומתאוה לממון הרבה, להתעשר בעולם שאינו שלו. ונזכה להשליך אלילי כסף וזהב, שלא יהיה בלבנו שום תאוה וחמימות והתלהבות לממון כלל, רק נהיה שמחים בחלקנו תמיד. ונהיה מסתפקים במה שאתה חונן אותנו ברחמיך בכל עת, את כל אחד ואחד כפי רצונך הטוב, ולא נתן עינינו כלל במה שאינו שלנו. ולא נחמד ולא נתאוה כלל לכל אשר לרעינו, רק נזכה להיות שמחים בחלקנו תמיד באמת"

יהי הכל
שייך לכל שיוכל
להטיב עימו
שיוכל להטיב עימו

הילד לאישה האימהית
למען יגדל
העגלה לעגלון הטוב
למען ינהג בה היטב
והאדמה, למשקים אותה מים
למען תתן פריה בעיתו

ברטולד ברכט/ שלמה גרוניך

לצפייה בשיר: <https://www.youtube.com/watch?v=DgDZA2t8bO0>

שנת היובל- שוויון, חופש, צדק חלוקתי

"וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שָׁנָה, וְקִרְאַתֶּם דְּרוֹר בְּאַרְץ לְכָל יִשְׂרָאֵל; יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לָכֶם, וְשָׁבְתֶם אִישׁ אֶל אֶחָדָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תֵּשְׁבוּ" (ויקרא כה' כז')

אחת לחמישים שנה, לאחר שבעה מחזורים של שמיטה, מגיעה שנת היובל, שנה שבה העבדים היו משתחררים, והנחלות היו חוזרות לבעליהם המקוריים. בנוסף לכך כמו בכל שנת שמיטה, היה איסור על עבודת הקרקע בארץ ישראל. על פי ההלכה למצוות היובל ישנה קשר הדוק לשיבה לארץ ישראל ולישיבת כל היהודים בה, ולכן בתקופות ארוכות בהיסטוריה היא כלל לא התקיימה. יש כאלה שסוברים שמעולם לא הצליחו לקיים את שנת היובל.

ב-1930 כותב זאב ז'בוטינסקי מאמר על שנת היובל בו הוא מסביר את ההבדל בין תפיסת הצדק של האידיאולוגיה הסוציאליסטית ותפיסת הצדק המקראית, כאשר הוא מעלה על נס את רעיון שנת היובל.

רעיון היובל- השיטה המקראית לצדק חברתי/זאב ז'בוטינסקי

רעיון היובל והרעיון הסוציאליסטי:

"עיקר ההבדל בין המהפכה המקראית לבין המהפכות הסוציאליסטיות הוא בכך, שהללו באות "אחת ולתמיד", ואילו מהפכת היובל – זה דינה, שתהא חוזרת ונשנית לעיתים מזומנות. על-פי התכניות שמקורן באידיאל הסוציאליסטי, ייקבעו באחד הימים סדרי-צדק בבעלות הקרקע (או בכלל, סדרי-צדק סוציאליים), ולאחר מכן יהא אסור להכניס בהם שינויים כלשהם. על-פי התכנית שבמקרא, ישמרו חיי הכלכלה גם לאחר היובל על חופש מלא של שינויים נוספים. הבריות יוסיפו לבקש עצות, לחבל תחבולות, להיאבק, להתחרות; מהם יתעשרו, ומהם יתרוששו; החיים ישמרו על דמותם כזירת התגוששות, ששם אפשר לנחול מפלה וניצחון, להראות יוזמה ולהכשל בה או להצליח. חופש זה יוגבל על-ידי שני סייגים בלבד. הסייג האחד (או ביתר דיוק: מערכת-סייגים שלמה) פועל בכל עת ובלא הפסק: יום אחד בשבוע אסור לעבוד, את פאת שדהו ואת עוללות כרמו יעזוב אדם לעניים, יגבה מעשר כ"קודש לה"; אם נתרגם את כל אלה ללשון ימינו, הנה פירוש קביעת גבול וסדר לשעות-העבודה, ובדרך כלל, החוקים כולם בדבר הגנת העובד, כל צורות הביטוח הממלכתי של הפועלים, כל המסים הסוציאליים למיניהם. הסייג השני, או ביתר-דיוק: הסם שכנגד, למשטר החופש הכלכלי, הוא היובל. דומה, גרזן ענקי חולף כסופה מפרק לפרק מעל ליער אנוש, וכורת כל אותן הצמרות שגבהו מן הרמה הממוצעת; בטלים החובות, אדם שנתרושש מחזירים לו את רכושו, המשועבד נעשה בן-חורין; שוב מתכונן שיווי-משקל; התחילו במשחק מראשיתו, עד להפיכה חדשה.

ההרפתקנות שביובל:

לפעמים מהרהר אני בלבי: הסוציאליזם יש לו התלהבות וחולמים, והוא הוא, אפשר, עיקר כוחו. אך אותה השקפת-עולם, שרעיון היובל נראה בעיני כסמלה, מעלה חזון, שכוחו גדול עוד יותר למשוך אחריו נפש חולמת. שום סוציאליסט אינו כופר בכך, שאם-כי בקומונה העולמית יאכלו בני-אדם לחם לשובע, הנה יחיו חיי שעמום: רק שאלות רוח ומדע יסעירו את הלבבות (ולי נראה, שעתידות נועדו בימים הם לחידת-התשבץ), אך המרירות שבאי-השלמה, במעפל, זו המרירות האמיתית, המשכרת, המרוממת, תסתלק מחיי אדם לעולמים... אכן, כבר הפליא

המשורר הרוסי נאדסון לתאר דבר זה או מעין זה; וכמובן, אין מתחשבים באסתטיקה, כשבאים להעביר את הרעב מן הארץ. אבל גם חזון החברה הבנויה על-פי תכנית היובל, - גם הוא כולל את סילוק הרעב; אלא שנשארת כאן ההרפתקנות כולה שבמשחק ובמאבק, הרומאנטיות כולה שבזינוק וברדיפה, הקסם כולו שבחופש הקפריסה היוצרת; והעיקר, נשאר אותו דבר שהסוציאליזם נשבע לעקרו מן השורש, ושבליעדיו, אפשר, אין כדאי גם לחיות - הסיכוי הנצחי של הפיכה, היסוד הוולקאני בחיי החברה; כר-פעולה, לא כר-מרעה."

- מה ההבדל בעיני ז'בוטינסקי בין התורה הסוציאליסטית לרעיון היובל?
- מה היתרון על פי ז'בוטינסקי לרעיון היובל על פני הרעיונות הסוציאליסטים?

רעיון היובל כרעיון של חרות / אריאל סגל הלוי

"הוגי דעות רבים בדורנו ניסו להבין את הרעיון מאחרי מצוות היובל, ובהתאם לכך הציעו דרכים ליישם את הרעיון בימינו: הרצל ("אלטנולד", ה'תרס"ב) טען שמטרתה של המצוה היא "למנוע את הצטברות העושר בידי יחידים", ולפיכך הציע ליישם את המצוה ע"י בעלות קולקטיבית על הקרקעות - רעיון המיושם בימינו ב"חוק מקרקעי ישראל". ז'בוטינסקי ("רעיון היובל", ה'תר"ץ) טען שמטרתה של המצוה היא להבטיח שוויון-הזדמנויות, ולפיכך טען שבימינו יש לחלק באופן שיוויוני את כל הרכוש - ולא רק את הקרקעות - פעם ביובל; ועוד.

אולם, בתורה כלל לא נזכרו רעיונות אלה ביחס ליובל: לא רעיון הבעלות הקולקטיבית (שהרי התורה בפירוש קובעת שיש לחלק קרקע לכל אדם), ולא רעיון השוויון (שהרי בתורה רק הקרקעות חוזרות לבעליהן - לא המטלטלים ולא הכסף, ואפילו לא הבתים בערים המוקפות חומה). מצוות היובל היא וקראתם דרור בארץ לכל יושביה; מטרתה של מצוות היובל היא להבטיח את החופש.

הגדרת ה"חופש" בתורה שונה משמעותית מההגדרות המקובלות בימינו: כלכלני השמאל טוענים, שהחופש כולל שורה ארוכה של זכויות, כגון: זכות לחינוך חנם, זכות לבריאות, זכות לתחבורה, וכו'; אולם הם שוכחים, שכדי שיהיה חינוך חנם (למשל), מישהו צריך לממן את המשכורת של המורה, ולשם כך יש לגבות מיסים, הפוגעים בחופש של אנשים אחרים. ה"זכות" של כלכלני השמאל היא למעשה מילה מכובסת, מה שעומד מאחריה הוא רצון לשעבד את הזולת ולגרום לו לעבוד בשבילם; בדיוק להיפך מחופש. לעומתם, כלכלני הימין טוענים, שהחופש מתבטא בעיקר בזכות הקניין - זכותו של אדם ליהנות מפרי עמלו, בלי שיצטרך לתת חלק ממנו לאדם אחר או למדינה, ומכאן שאסור למדינה לגבות מיסים בכפיה. אולם, במדינה שבה כל קרקע שייכת למישהו, זכות הקניין של בעל הקרקע מקנה לו זכות בלתי מוגבלת לקבוע חוקים ולהטיל מיסים על האנשים שנמצאים בקרקע שלו. מה שאסור למדינה - מותר לבעל הקרקע, ובניגוד למדינה - את בעל הקרקע אי אפשר להחליף בבחירות! בעל הקרקע הוא למעשה דיקטטור בקרקע שלו; זכות הקניין של בעלי הקרקע סותרת ומבטלת את זכות הקניין של חסרי הקרקע - בדיוק להיפך מחופש.

הכלכלנים ה גיאואיסטים (מבית מדרשו של הנרי ג'ורג') הציעו לפתור את הבעיה ע"י הטלת מס ערך קרקע על כל בעלי הקרקעות, וחלוקתו כ דיבידנד לאזרחים; כך יתבטל היתרון הלא-הוגן שיש לבעלי הקרקעות על-פני חסרי הקרקעות.

אולם הפתרון של התורה הוא שונה: מצוות חלוקת הקרקעות מבטיחה שלכל אדם תהיה קרקע, וכך אף אדם לא יהיה עבד-עולם של בעלי הקרקעות.

כולם מסכימים, שאדם שמשועבד לאדם אחר, אינו חופשי; ואכן, בשנת היובל, כל העבדים העבריים יוצאים לחופשי. אולם, כדי להיות חופשי, אדם צריך יותר מזה: הוא צריך קרקע. אדם שאין לו קרקע, צריך לשלם כסף, רק כדי שיהיה לו מקום לעמוד במשך היום, ולשים את הראש למנוחה בלילה. הוא צריך לשלם דמי שכירות, ולשם כך הוא צריך למצוא מישהו שיסכים להעסיק אותו ולשלם לו משכורת. לכן, בשנת היובל, יחד עם שחרור העבדים, משחררים גם את הקרקעות - "ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו

- על פי אריאל סגל הלוי – מה הרעיון המרכזי שעומד מאחורי רעיון היובל?
- במה רעיון החרות שונה מרעיון השוויון? ואיפה נקודות ההשקה?

חלקת אלוהים קטנה

ראשי להניח בצל הזית
ולשקוט ארבעים שנה.

מעין היה לי בין עשבי הבר
פינת ילדות נאמנה
בליבי רוגעת לעד
חלקת האלוהים הקטנטנה.

חלקת אלוהים ופיסת שמיים...

מי זה יקח אותי
אל אותה השלווה שידעתי
אל הדממה,
אל חלקת הקמה,
אל ערש ילדותי.

מעין ידעתי בין עשבי הבר
בתוך השקט הכחול
לו ידעתי ככה לחיות
לנבוע ולעד לא לחדול.

הימים שעוד נותרו לאהבה
חומקים מבין האצבעות
ואנחנו לא נבקש
לא אות ואף לא רמז לבאות.

חלקת אלוהים ופיסת שמיים
דבר לא אבקש רק אבן קטנה

יורם טהר לב - מילים
נורית הירש - לחן

להאזנה לשיר :

https://www.youtube.com/results?search_query

השתחררות מעבדות:

המקרא מורה לנו שלשנת היובל היה תפקיד משמעותי בשחרור העבדים והשתחררות מהעבדות. למקרא יש יחס שלילי לתופעת העדות מלכתחילה אין הסכמה להעביד עבריים, ועבד שבוחר להישאר כזה נרצע אוזנו. אולם בשנת היובל משתחררים כל העבדים, והם אמורים לקבל גם נחלת אדמה שתאפשר להם בעתיד להשתכר בכבוד

מקורות בנושא העבדות:

"כי-ימוך אחיך עמך, ונמכר-לך - לא-תעבד בו עבדת עבד. משכיר כתושב יהיה עמך עד-שנת היבל יעבד עמך. ויצא מעמך הוא ובניו עמו; ושב אל-משפחתו ואל-אחזת אבתיו ישוב. מי-עבדי הם, אשר-הוצאתי אתם מארץ מצרים; לא ימכרו ממכרת עבד. לא-תדדה בו בפרך; ויראת מאלהיך. ועבדך ואמתך אשר יהיו-לך מאת הגוים אשר סביבתיכם - מהם תקנו עבד ואמה. וגם מבני התושבים הגרים עמכם, מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם, אשר הולידו בארצכם; והיו לכם לאחזה. והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו; ובאחיכם בני-ישראל איש באחיו לא-תדדה בו בפרך. " (ויקרא כה, א' – כו')

"לא תסגיר עבד אל אדניו אשר ינצל אליך מעם אדניו".

(דברים כג', טז')

"כי ימצא איש עבד הבורח מאדוניו והשיבו אל אדוניו בעד שכר של שני שקלי כסף"

(חוקי חמורבי, עמוד ח', תרגום: פרופסור דוד צבי (היינריך) מילר)

"מה ראה אמן להרצע מכל שאר אברים שבגוף? [...] אמן ששמעה על הר סיני "כי לי בני ישראל עבדים" והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. ר"ש היה דורש מקרא זה [...] מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית? אמר הקב"ה: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי (ויקרא כה) "כי לי בני ישראל עבדים" - עבדי הם ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם:" (פירוש רש"י על שמות, כא', ו')

- מהו יחסה של התורה כלפי מי שמבקש להיות עבד מרצונו?
- מדוע, לדעתכם, מוגש מי שמבקש מרצונו להיות עבד, אל האלוהים
- האם דישת התורה מספיק הומניסטית בעיניכם? מה הייתם משנים?

היחס הראוי כלפי עבד כנעני לפי הרמב"ם

מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך. ואף על פי שהדין כך, מידת חסידות ודרכי החכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק, ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכלו ומכל משקהו. חכמים הראשונים היו נותנים לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון הבהמות והעבדים על סעודת עצמן. הרי הוא אומר "כעני עבדים, אל יד אדוניהם כעני

שפחה, אל יד גברתה" (תהילים קכג,ב). וכן לא יבזהו, לא ביד ולא בדברים: לעבדות מסרן הכתוב, לא לבושה. ולא ירבה עליו צעקה וכעס, אלא ידבר עימו בנחת, וישמע טענותיו. וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהן "אם אמאס--משפט עבדי, ואמתי: בריבם, עימדי. . . . הלוא בבטן, עושני עשהו; ויכוננו, ברחם אחד" (איוב לא,ג-טו). ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בגויים הערלים. אבל זרעו של אברהם אבינו, והם ישראל שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא טובת התורה וציווה בחוקים ומשפטים צדיקים--רחמנים הם על הכול. וכן במידותיו של הקדוש ברוך הוא שציוונו להידמות בהם, הוא אומר "ורחמיו, על כל מעשיו" (תהילים קמה,ט). וכל המרחם--מרחמין עליו, שנאמר "ונתן לך רחמים וריחמך והרבך" (דברים יג,יח).

(משנה תורה לרמב"ם, ספר קניין, הלכות עבדים, ט:יב)

היהודים הם המה אשר העזו לערוך את הפיכת המשוואה האצילית של הערכים (טוב = נאצל = חזק = מאושר = אהוב האלים) ... נשאו כנגדה את המשוואה האחרת: "עלובי- החיים בלבד הם הטובים, ורק העניים, חסרי האונים, שפלי הברך, רק הם הטובים, ורק הסובלים, האביונים, החולים, המכוערים, הם בלבד הצדיקים, אשרי חלקם באלהים, הם בלבד הנושעים...ולעומתם אתם, נדיבי-הארץ ועריציה, רשעי עולם, אכזריים, שטופי זימה, לא-ידעו- שובע, בני-בלי-אל, ארורים תהיו לעדי-עד...." ידוע גם ידוע מיהו יורשו של שינוי ערכים זה...היהודים הם ראשיתו של מרד העבדים בשדה המוסר: מרד אשר תולדותיו אלפיים שנה

(פרידריך ניטשה, לגנאלוגיה של המוסר, 1887)

כולנו עבדים של מישהו... עבדות מודרנית

עבדים/ ברי סחרוף

על נהר אספירין ישבנו
במקומות המוכרים
לא שומעים לא רואים
כאילו אנחנו אוויר
עוד מעט ייגמר הסרט
בקרב המציאות
התמונה מטושטשת
והצליל לא ברור

כי כולנו עבדים אפילו
שיש לנו כזה כאילו
פותחים פה בגדול

ומחכים לעונג הבא
כולנו מכורים של מישהו
שמבקש עכשיו תרגישו
פותחים פה גדול ומחכים
למנה הבאה

חלונות ראוה יפים פה
זה הכול למכירה
גם אנחנו תלויים
עם פתקי החלפה
אז מה נעשה עם הכעס הזה
מה יהיה עם הקנאה
כולם רוצים להיות חופשיים
אבל ממה אלוהים ממה?

ר' יהודה הלוי עבדי הזמן :

'עבדי זמן עבדי עבדים הם - עבד אדני הוא לבד חופשי!'

חירות אינה מתמצה בשאיפה לשחרור משעבוד. שחרור יוצר חופש לנוכח האחר - פרעה - אך אין הוא מעניק למשחרר חופש לנוכח עצמו. גם אדם משוחרר מבחינה פוליטית וחברתית אינו בהכרח בן חורין בהווייתו הפנימית, אם הוא שואב את ערכו העצמי מהפירורים הנופלים משולחנו של הזולת, כביטוי של קירקגור. מרידתו של עבד, המסתכמת באמירת "לא!" לאדון, אינה מבטיחה את חירותו, שכן גם היא, ממש כמו אמירת "כן!", אינה אלא ביטוי לתלות באדון .

גם מי שניצח במאבק שחרור הרואי נותר שבוי במכלאות השעבוד - עבד שברוח - אם אין הוא מצליח להציב הצעה חלופית לאפשרות שאותה שלל. ההימלטות מעול, ללא עיצוב של תפישת עולם עצמאית שאינה מפנה את מבטה החוצה, אמנם מאפשרת חירות שלילית, אך אינה יוצרת חירות במובנה החיובי.

דורנו ניצב מחדש על גדות ים סוף. בניגוד לדור מצרים לא סמכנו על הנס ולא החרשנו. דורות של לוחמים וחלוצים שרו: "נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו". שילמנו דמי התנסות יקרים והצלחנו - הים נקרע וקמה המדינה היהודית הריבונית. ואולם, שחרורנו הפיסי, ממש כמו יציאת מצרים, הוא רק תחנת המוצא בדרך ארוכה. המסע אל החירות הפנימית טרם תם, הוא בקושי החל. פרוס לפנינו מדבר גדול, ולאחריו "ילידי ענק" מאיימים. משכו של המסע אל השחרור מעבדות - רכישת החירות השלילית - היה קצוב: אלפיים שנה; לעומתו, המסע אל החירות החיובית לעולם לא ייגמר. (אבי שגיא וידידה שטרן, "מסע החירות ומשא האחריות", "הארץ" ניסן תשס"ח)

- מהי 'עבדות שברוח' עבור האדם בן זמננו, ומה הקשר בין עיצוב השקפת עולם לבין חירות?
- מה מבקשים כותבי המאמר מאיתנו, החיים במדינת ישראל העצמאית?

מנוס מחופש - אריך פרום: ביטול השעבוד החיצוני נראה לא רק הכרחי אלא גם תנאי מספיק להשגת המטרה הנשגבה: 'חופש הפרט'. [...ואולם,] נאלצנו להודות כי מיליוני גרמנים נלהבו לוותר על החופש שלהם באותה מידה שאבותיהם נלחמו להשיגו כי במקום לשאוף לחופש ביקשו דרכים לנוס ממנו.

(אריך פרום, מנוס מחופש, הוצאת דביר, 1958, עמ' 12)

- למה אתם מרגישים שאתם משועבדים?
- מה יכול להיות הדרך המודרנית שלכם לשחרור?
- האם גם אתם מרגישים צורך שירצעו את אוזניכם כדי להזכיר לכם את המקום בו אתם משועבדים

"הרפו ודעו כי אנכי אלוהיכם" (תהילים מו' יא') שנת שמיטה כהזדמנות להרפיה

שנת שמיטה הנה הזדמנות מצוינת להרפות אחיזה, לאפשר לשמוט לא רק את האדמה אלא גם דברים שונים שאנו אוחזים בנפשנו, לשנות הרגלים, להתיר, להתחדש.

המים ישתגעו ומעין יפרץ בבית בסלון, לעיני כל.	שמיטה / סיון הר-שפי
יפלו כפתורים, יעלו פרחים ללא מבוכה היא תיניק אותנו מדבש החלב. ההתחלה תהיה שמטה כבשנת שכיחה מכין את עצמו בעמק חקל תפוחין.	ההתחלה תהיה שמטה נרפה ונפקר לזרמים לא בחרוק שנים לתלמים נתן לה לקלקל את השורות בהתחלה נתן לה מנוחה אחר כך נעבד בה שנים כמים אחרים העשב יעלה פרא החיה תרבה

"מהי הרפיה? ומה יש בה המביא את האדם לידיעת ה'?"
ומה הקשר לשנת השמיטה הקרבה??
הרפיה היא תנועה בנפש- המשחררת את האדם מאחיזתו במציאות ונותנת פתח להתרחשות חיצונית לפעול בעולמו.
הרפיה היא ריחוק- על ידו מברר האדם את טיב הקשר בינו ובין מה שנאחז בו קודם.
הרפיה היא לימוד- המברר את היחסים, מאזן, מכניס לפרופורציות, מאפשר להסתכל על התמונה בשלמותה.
הרפיה היא התאמה- תיאום כוונות בין האדם- עולם- קב"ה.
הרפיה היא ענווה- על ידה האדם מבין שלא בהכרח הוא השולט על המציאות, יש כח גדול יותר שהאדם חלק ממנו.
הרפיה נוסכת בטחון על פני המרפה- אולי כאשר מתפנה מקום בתוכנו יש לקב"ה מקום להיכנס...
וזה מקור הבטחון הכי ענק שהאדם מסוגל לחוש!
שנת שמיטה כשמה כן היא מרגילה את האדם לשמוט- לשבות- להרפות... להזכיר לאדם "פ' יל' י, הארץ" וכאן המשמעות שהארץ שייכת לקב"ה. והאדם מופקד על הקרקע ואינו בעל רשות לבעול את הקרקע כרצונו.
בשנת שמיטה- האדם "גולה" מעל אדמתו למשך שנה תמימה... פורש מענייניו היומיומיים לעניינים שבדרך כלל אין לו פנאי לעסוק בהם... לוקח צעד אחורה, מתבונן. "הדס מלינק"

זלדה

כאשר שחררתי את דג הזהב

צחק הים

ואימץ אותי

אל ליבו החופשי,

אל ליבו הזורם.

אז שרנו יחד

(אני והוא):

לא תמות נפשי. הישלוט רקב

בזרם חי?

הוא שר כך

על נפשו הסואנת,

ואנוכי שרתי

על נפשי הכואבת.

אם אתה משחרר מעט תזכה למעט שלוה , אם תשחרר הרבה תזכה ליותר שלווה
לכן בכל פעם שאתה נצמד , שחרר את הדבר שנצמדת אליו וחזור למרכז למד
לראות כל תנועה בחיים באופן מאוזן ופתוח. / ג'ק קורנפילד דרך הלב

- מה זאת הרפיה עבורכם?
- מתי אתם מצליחים להרפות?
- מתי אתם לא מצליחים להרפות ומה מונע את זה?
- מה ההרפיה או אי ההרפיה מיצרים בעולם שלכם?

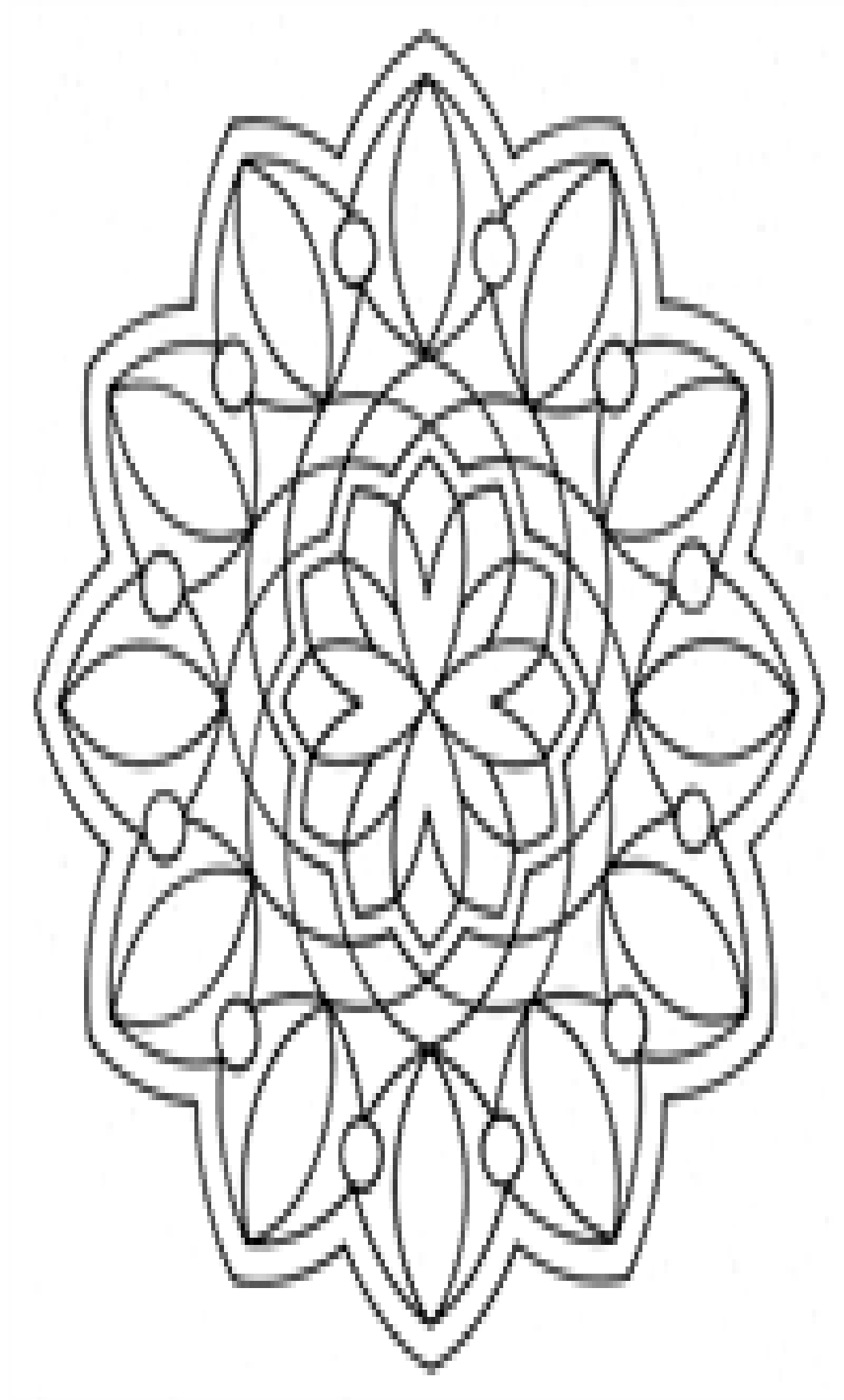
"אם רץ ליברך שוב למקום" (ספר יצירה)
שנת שמיטה כהזדמנות להתמרכז מחדש

בעולם היהודי יש לנו תודעת זמן מחזוריות שבעונית. היום השביעי, החודש הראשון והחודש השביעי הנם נקודות ציון משמעותיות, ראש השנה וחג החירות, השנה השביעית היא שנת שמיטה והמחזור השביעי של שנת השמיטה מוביל אל שנת היובל – שהיא שנת החרות והגאולה. המחזוריות היא לכאורה מעגלית, מה אם כן יוביל אותה אל שנת החרות? מה משמעותן של כל נקודות הציון שבדרך? השבת? השמיטה? ראש השנה? ליל החרות?

אחד האפיונים של תודעת הזמן היהודית היא שאינה מעגלית סגורה בבחינת, חזרה אל אותה נקודה "ואין חדש תחת השמש" אלא שהיא ספירלית במהותה, המחזוריות הנה בעל פוטנציאל להתפתחות פנימית, חברתית ואולי אף קוסמית.

נקודות הציון שבזמן הנם רגעי חסד המאפשרים לנו לעצור, להתבונן, להתאפס מחדש, לחשוב מה אנחנו רוצים לשנות, להשתנות וכדומה. נקודת הייחוס היא נקודת המרכז, שהיא במסורת השבת, שבת השמיטה, וכדומה. היא מגלמת את הכוונה המייצרת את הכיוון, שמאפשר התפתחות אל שנת הדרור שהיא בתקווה שנת הגאולה.

לפניכם מנדלה המסמלת זמן מחזורי ספירלי
 בעלים הפנימיים אתם מוזמנים לכתוב את הכוונות שלכם לשנת שמיטה:
 מה אמם רוצים לשמוט, על מה אתם רוצים להתבונן, מה אתם לחדש..
 בעתים החיצוניים נסו לחשוב על דרכים מעשיות בהם הכוונות יכולות להתבטא.

התחדשות הזמן :

וַיֵּשֶׁב הָרִי, וְעַל הָהָר עוֹמֵד אָבֹן, וּמִן הָאָבֹן יוֹצֵא מַעַיִן...
 וְזֶה הָהָר עִם הָאָבֹן וְהַמַּעַיִן הַנִּי"ל עוֹמֵד בְּקֶצֶה אֶחָד שֶׁל הָעוֹלָם
 וְזֶה הַלֵּב שֶׁל הָעוֹלָם עוֹמֵד בְּקֶצֶה אֶחָד שֶׁל הָעוֹלָם
 וְזֶה הַלֵּב הַנִּי"ל עוֹמֵד כְּנֶגֶד הַמַּעַיִן הַנִּי"ל
 וְכוֹסֵף וּמִשְׁתַּוְּקֵק תָּמִיד מֵאֵד מֵאֵד לְבּוֹא אֶל אוֹתוֹ הַמַּעַיִן
 בְּהִשְׁתַּוְּקוּת גָּדוֹל מֵאֵד מֵאֵד וְצוּעֵק מֵאֵד לְבּוֹא אֶל אוֹתוֹ הַמַּעַיִן
 וְגַם זֶה הַמַּעַיִן מִשְׁתַּוְּקֵק אֵלָיו [...]

וְזֶה הַמַּעַיִן אֵין לוֹ זְמַן
 כִּי זֶה הַמַּעַיִן אֵינוֹ בְּתוֹךְ הַזְמַן כָּלֵל
 אֲךָ עֵקֶר הַזְמַן שֶׁל הַמַּעַיִן
 הוּא רֵק מֵה שֶׁהַלֵּב נוֹתֵן לוֹ בְּמִתְנָה יוֹם אֶחָד
 וְכִשְׁמֻגִיעַ הַיּוֹם לִהְיוֹת נִגְמָר וְנִפְסָק
 וְאֲזִי כִשְׁיִגְמָר הַיּוֹם לֹא יִהְיֶה זְמַן לְהַמַּעַיִן וְיִסְתַּלֵּק, חֹס וְשִׁלּוּם
 וְאֲזִי יִסְתַּלֵּק הַלֵּב, חֹס וְשִׁלּוּם כִּנִּי"ל
 וְיִתְבַּטֵּל כָּל הָעוֹלָם, חֹס וְשִׁלּוּם כִּנִּי"ל
 וְאֲזִי, סְמוּךְ לְגִמְרַת הַיּוֹם
 אֲזִי מִתְחִילִים לִטֵּל רְשׁוֹת זֶה מִזֶּה [שְׁקוּרִין אִיחוּלִים וּבִרְכוֹת פְּרִידָה]
 וּמִתְחִילִין לִזְמַר חִידוֹת וְשִׁירִים נִפְלְאִים זֶה לָזֶה [בְּאַהֲבָה רַבָּה וְהִשְׁתַּוְּקוּת גָּדוֹל מֵאֵד מֵאֵד]
 וְזֶה הָאִישׁ חֹסֵד הָאֶמֶת הַנִּי"ל יֵשׁ לוֹ הַשְּׂגָחָה עַל זֶה
 וְכִשְׁמֻגִיעַ הַיּוֹם בְּסוֹפוֹ מִמַּשׁ לִהְיוֹת נִגְמָר וְנִפְסָק
 אֲזִי זֶה הָאִישׁ חֹסֵד הָאֶמֶת הוּא נוֹתֵן בְּמִתְנָה יוֹם אֶחָד לְהַלֵּב הַנִּי"ל
 וְהַלֵּב נוֹתֵן הַיּוֹם לְהַמַּעַיִן
 וְאֲזִי שׁוֹב יֵשׁ זְמַן לְהַמַּעַיִן
 וְכִשְׁזֶה הַיּוֹם הוֹלֵךְ מִמְּקוֹם שֶׁהוּא בָּא מִשָּׁם
 אֲזִי הוּא הוֹלֵךְ גַּם כֵּן בְּחִידוֹת וְשִׁירִים נִפְלְאִים מֵאֵד [שֵׁשׁ בָּהֶם כָּל הַחֲכָמוֹת]
 וַיֵּשׁ שְׁנוּיִים בֵּין הַיָּמִים
 כִּי יֵשׁ יוֹם אֶחָד בְּשָׁבוּעַ יוֹם שְׁנִי וְכו'

(מתוך מעשה בשבעה קבצנים, סיפור של ר' נחמן מברסלב)

- נסו לחשוב על הזמן שלכם, מה הייתם רוצים שיהיה הלב של הזמן?
- את מי אתם רוצים שהמעין ישיקה? במה?

"והארץ לא תימכר לצמיתות" (ויקרא כה' כג') יחסי אדם אדמה

שנת השמיטה היא בראש ובראשונה שנת שמיטה לאדמה, ושביתה הארץ. בשנת השמיטה יש לנו הזדמנות להעמיק את יחסנו לאדמה, להכיר אותה באופן לא תלוי וצרכני, להכיר במעמדה הבלעדי והרוחני.

"מאי טעמא דשביעתא (=מה טעם למצוות השמיטה? אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא" (מסכת סנהדרין לט' עמ' א)

"לא רק בפערים חברתיים עוסקת השמיטה, אלא בעיקר ביחס בין האדם לקרקע, לרכוש ולבורא עולם. הפסוקים בספר ויקרא מדברים על "שבת לה", אך גם על "שבת הארץ". באנגלית בעלות על קרקע מכונה real estate – זהו הנכס "האמיתי", המעניק לאדם ביטחון בקיומו. השמטת הקרקע והפקרתה לכול מבטאת את ההכרה בהיותנו תושבים ארעיים בארץ, כפי שמתואר בהמשך אותה פרשה בעניין היובל: "והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי" על האדם להבין את מקומו היחסי בעולם. אנו גרים ותושבים בארץ, והרכוש אינו מעניק לנו ביטחון אמיתי. זוהי תפיסה דתית אקולוגית עמוקה - הדאגה לסביבה אינה רק אינטרס תועלתני של מי שחושב לטווח ארוך על ניצול נכון של המשאבים הקיימים בטבע, אלא היא הכרה במעמדנו בתור בני אדם ביחס לטבע וביחס לבורא. כך מתאר המדרש את השיחה הראשונה בין הקב"ה לאדם הראשון: "בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: 'ראה מעשי, כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך". ההבנה שגן העדן שאנו חיים בו הוענק לנו מידי הבורא, צריכה להביא אותנו להיזהר לבל נקלקל את מה שלא יוכל לתקן."

אריאל פיקאר / שמיטה כמדבקה

"איך תוכלו לקנות או למכור את השמים? את חמימות האדמה? הרעיון זר לנו. איננו בעליהם של רעננות האוויר או נצנוץ המים; איך תוכלו לקנותם מעמנו? אנו נחליט בזמננו. כל חלק מאדמה זו קדוש לבני עמי. כל מחט אורן בוהקת, כל חוף חולי, כל הערפילים בעובי היער, כל קרחת יער, כל זמזום חרק קדוש בזיכרונם של בני עמי. אנו יודעים כי האדם הלבן אינו מבין את דרכינו. כל חלקת אדמה זהה עבורו לאחרת, שכן הוא זר הבא בלילה ולוקח מן האדמה את שהוא צריך. הארץ אינה אחותו, אלא אויבתו, ומשכבש אותה, הוא נע הלאה. הוא עוזב את קברות אבותיו, ונשימת ילדיו נשכחת. מראה עריכם מכאיב לעיני האדם האדום. אך ייתכן שהאדם האדום הוא פרא, ולכן אינו מבין. אין מקום שקט בערי האדם הלבן. אין מקום להאזין לעלי האביב או למשק כנפי חרק. אך אני פרא ולכן איני מבין – הטרטור רק נראה כי הוא מכאיב לאוזן. מהו טעם החיים אם אין אדם יכול לשמוע את המיית התור או את ויכוחי הצפרדעים סביב האגם בלילה? האדם האדום מעדיף את הצליל הרך של הרוח שהצטללה מגשם בצהרי יום, או שבושמה במחטי אורן; האוויר יקר לאדם האדום, שכן הכול חולקים נשימה אחת: החיות, העצים ובני האדם. נראה כי האדם הלבן אינו מבחין באוויר שהוא נושם; כגוסס ימים רבים – הוא אדיש לצחנה. כל הדברים קשורים זה בזה. מה שקורה לארץ קורה לבני הארץ..."

כשיעלם מן האדמה אחרון אדומי העור, וזיכרוננו יהי לצל ענן החולף מעל למישור, חופים ויערות, אלו עוד יחזיקו את רוחם של בני עמי, שכן הם אהבו את האדמה כשם שתינוק אוהב את פעימת הלב של אמו. אם נמכור את אדמתנו, אהבו אותה כשם שאנו אהבנו. דאגו לה כשם שאנו דאגנו. החזיקוה בזיכרונכם כשם שהיא כשקיבלתם אותה מעמנו. ועם כל כוחכם, אונכם ולבכם – שימרו אותה לילדיכם ואהבו אותה כשם שהאל אוהב את כולנו. דבר אחד אנו יודעים: אלוהינו הוא אחד. אדמה זו יקרה לו. אפילו האדם הלבן אינו יכול להימלט מהגורל המשותף לכול.".

מכתב המיוחס לצ'יף האינדיאני של סיאטל, כתגובה לבקשת נשיא ארצות הברית לרכוש את אדמות השבט בשנת 1855

אמא אדמה

היא תביט אלי טובה וחכמה
כמו בבן השב הביתה מן הדרך
תחבק אותי אליה בנשימה חמה
אמא אדמה.

היא תגיד - "אתה עייף מן המסע
אל תפחד אני חובשת את פצעך"
היא תיקח אותי אליה כשאקרא בשמה
אמא אדמה

היא תביט אלי טובה וחכמה
היא שקטה כל כך וכמו תמיד סולחת
תחבק אותי אליה בנשימה חמה
אמא אדמה.

יענ'קלה רוטבליט- מיקי גבריאולוב

להאזנה לשיר : <https://www.youtube.com/watch?v=96H1qKC6Ark>

מקומו של האדם בעולם:

שנת השמיטה היא הזדמנות לבחון את מקומו ותפקידו של האדם בעולם, האם בא לכבוד ולרדות או לשמור ולעבוד או שמא גם וגם.

"אדם נברא בערב שבת, ומפני מה? ... שאם תזוח דעתו [של אדם] עליו אומר לו: יתוש קדמך במעשה בראשית. דבר אחר: כדי שיכנס [האדם] לסעודה מיד. משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן, והתקין סעודה, ואחר כך הכניס אורחיו .."

(מסכת סנהדרין לח ע"א)

"..הרי שעה שבירך ה' את האדם הראשון וכשהטיל עליו לכבוש את הטבע כיוון אותו אל התכונות המעשיות של השכל אשר באמצעותם יכול הוא להשתלט על הטבע...מעולם לא היה בהן כדי לאפשר לאדם לשלוט על הטבע... רק אדם הבונה בתי חולים, המגלה שיטות ריפוי ומציל חיי בני אדם, מתברך במידת הכבוד... האדם התרבותי השיג שלטון מוגבל על הטבע ונעשה, במובנים מסוימים, אדון לטבע... שלטונו מאפשר לו לפעול בהתאם לאחריותו". (איש האמונה, הרב סלוביצ'יק)

"כי צריך כל אדם לומר: כל העולם לא נברא אלא בשבילי" (סנהדרין לז' ע"ב)

"כשהעולם נברא בשבילי, צריך אני לראות ולעיין בכל עת בתיקון העולם. ולמלאות חסרון העולם ולהתפלל בעבורם" (רבי נחמן מברסלב)

- לפי המקורות האלו, מה מקום האדם בעולם?
- כיצד אדם יכול לחיות גם בתובנה שבשבילו נברא העולם וגם בהבנה שהוא עפר ואפר?*
- למה אנחנו נוטים לשכוח את מקומנו בעולם וכיצד התובנות הרוחניות יכולות לעזור לנו להיזכר בזה?

א.ד. גורדון- האדם והטבע:

האדם באשר הוא אדם, צריך להיות תמיד בתוך הטבע; כי הטבע הוא לאדם המרגיש והמכיר ממש מה שהמים הם לדג. כי לא רק להשתקפות בבואתו של הטבע בתוך נפשו זקוק האדם. זקוק הוא לספירה של הטבע, ללחיצה המקפת והמאחדת, שהטבע, שההוויה אין-הסופית לוחצת על כל נקודה מנקודות גופו ונפשו ומכריחה אותו לחיות, להיות אדם ולהיות פרט בפני עצמו; זקוק הוא לקשר בלתי האמצעי והתמידי שבינו ובין הטבע אין-הסופי, ליניקה הנעלמה, שכל אחד מאטומי גופו ונפשו יונק מן הטבע האין-סופי ושכולו יונק מן האין-סוף; זקוק הוא לא רק להכרה ולהרגשה, זקוק הוא לחיי עולם. יותר מזה. כל מה שהאדם מתפתח יותר, כל מה שהרגשתו והכרתו מוסיפות להתעמק ולהתרחב ואוצר ידיעותיו להתעשר, יותר הוא זקוק להתדבקות בלתי אמצעית בתוך הטבע. ליניקה בלתי אמצעית מתוך ההוויה העולמית. האדם הטבעי, הפרא, אוכל מן המוכן בין בחומר ובין ברוח. הוא אינו מוציא הרבה ואינו זקוק להכנסה מרובה. לא כן האדם בן התרבות החושב והמרגיש. הוא אינו מסתפק במה שמוכן ודורש רק לקיחה או תפישה, אלא שהוא

שואף לברוא מה שאינו מוכן; הוא אינו מסתפק במה שמגולה, אלא הוא מבקש לחדור לתוך מצפוני הטבע ולראות את הנעלם ממנו. מצד אחד, הוא סוקר ומסתכל, בוחן ובודק, מנתח ומרכיב, חוקר ודורש-מבקש לדעת פרטי כל הדברים. ומצד אחר להשיג, מה שהוא יותר על הפרטים ועל הסכום הכולל שלהם-את ההרמוניה העולמית, את האמת העולמית-את חיי העולם. הוא מוציא הרבה, הוא מבזבז הרבה 'אור', ובהכרח עליו להכניס הרבה, בהכרח הוא זקוק לזרם שאינו פוסק, מתחדש ומתגבר של 'שמן למאור'.

ובפועל אתה רואה ממש ההפך מזה. רואה אתה, כי האדם במידה שהוא לוקח יותר מן הטבע, הוא הולך ומתרחק ומתעלם ממנו; במידה שחיי מתעשרים, מתרחבים ומתעמקים הוא הולך ובונה לו חיץ יותר ויותר עבה בינו ובין הטבע, הולך ומצטמצם ומתכווץ בתוך חומותיו כצב הזה בתוך שריונו עד כי כבר הורגל לחשוב למכשול ראשון, כי חיים לחוד וטבע לחוד. רואה אתה, כי גם המדע, המבקש את אורו הנגלה של הטבע, גם האמנות, המבקשת את אורו הגנוז-שניהם אינם מכריחים את האדם ואינם מצווים עליו בהחלט, במפגיע, לצאת מתוך קליפתו, לבקש את המרחב, לבקש חיי עולם; שניהם כאילו מבקשים לצמצם את הטבע ולדחוק אותו-זה לתוך חדרי העבודה והדרישה המדעית, וזו לתוך חדרי המשכית-ולעקור את שרשי נשמת האדם האחרונים מתוך הטבע. לכל היותר הם מזמינים את האדם (ובצורה זו ממילא יש בהזמנתם מעין לעג נסתר) לצאת לפרקים, לעתים קרובות או רחוקות, 'יציאת עראי אל הטבע לבקש תורה מפיהו, להסתכל בו ו'להינות' ממנו

- על איזה קשר מיוחד מדבר גורדון ביו האדם והטבע?
- למה הכוונה באמירה של גורדון: "הטבע הוא לאדם המרגיש והמכיר ממש מה שהמים הם לדג. ?
- מה ההבדל בין האדם הפראי לאדם התרבותי? מה מפסיד בן התרבות?
- כיצד שנת שמיטה יכולה לעזור לנו לשנות את יחסנו לטבע?

שירה עברית לשנת שמיטה

יונת שפירא

זמן שְׁשֹׁמֵט בִּינִינו
זמן חֵית הַשָּׂדֶה
זמן אֲבִיוֹן
הַפֶּקֶר לְרוּחַ, לְשֹׁמֵשׁ, לְצֹעֲדִים מְזֻדְמָנִים
זמן סֶדֶק וְזֶרַע
תְּבוּאָה מְכֻשִּׁלָה בֵּין מְלִים

נעמה שקד

אֲרֶצֶף היא התורה

לזרוע בה זרעים מלים ולהנביט ולהצמיח: עץ חיים
וְאִסְפָּתָ אֶת תְּבוּאֹתָהּ – הַלּוֹף הוֹלֶכֶת וּבֹכֶה, מוֹשֶׁכֶת מִים, לַעֲלוֹת מִבּוֹר
לְמִשׁוֹךְ מְלִים, חוֹטִים שֶׁל אֹר מֵאֲפֵלָה, מִתּוֹךְ הַרְחֵם הַשָּׂדֶה, כִּשְׂבּוּלִים
לְשֵׁאת אֱלֹמוֹתִי, לְשֵׁאת אֵילִמוֹת כְּבֵדָה וְרוּיָה מִבְּכִי עַד שֶׁ
בּוֹא יִבּוֹאוּ, יִאָּתִיו, אוֹתִיוֹת תְּבוּאָה דְקָה, יִנְצוּ
וְאִסְפָּתָ אֶת תְּבוּאֹתָהּ.

וְהַשְׁבִּיעַתָּ זֶה הַתּוֹרָה – שִׁכְתוֹב בַּה 'חֶצְכָּה עֲמוּדִיָּה שְׂכָעָה' (משלי ט)

וְכֹתוֹב 'אֶשְׁבָּעָה בְּהֶקִיץ תְּמוּנָתְךָ' (תהלים יז)

תְּשַׁמְטִיָּה – אֵיךְ לְשִׁמוֹט עֲצָמִי לְתוֹךְ הַשֶּׁקֶט, הַחֲלָל הַכּחוּל
שֶׁאֵין בּוֹ מְלִים, רֶק יְדִיִּים פְּשוּטוֹת.

וְאֵינִי יוֹדַעַת אֵיךְ לְשִׁמוֹט: אֲנִי עוֹבֵר

בַּחִיק מְלִים, בַּחִיק שׁוֹרוֹת. מְקוּפֶּלֶת, גּוֹמַעַת תּוֹרָה

כִּי עֹזְבֵתִי אֲבִי וְאֲמִי – שְׂבּוּלֶת עַל תְּהוֹם –

הַגְּרָנָה תֵּאֲסָפֵנִי, תִּצְפְּנֵנִי בְּסֶפֶה, בַּחִיק-תְּמִיד, לִינֵק מִתְנַחֲמוּמִיָּה

וְנִטְשָׁתִיָּה – אֲנִי אוֹמֵרֶת: אֵל תִּטְשֵׁנִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל *

אֲבָל אוֹלֵי עֲכָשִׁיו הַזֶּמֶן, הַזְּמָנָה, לַעֲזוֹב מֵה שְׂגִדְלָתִי וּיִנְקָתִי בִּקְרָבִי

אֵל מֵרַחֵב פְּרוּעַ וְסוּדִי וְלֹא-נֹדֵעַ-עוֹד בַּתּוֹרָה

וְאֶקְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ – זֶה אֲנִי

הַאֲבִיוֹנִים, הָאוֹבִים, הַתְּאָבִים לֵאכּוֹל מִפְּרִי עֵצֶיךָ: הַדַּעַת, הַחַיִּים

אֲנִיחַ רֹאשׁ תַּחְתָּם, בְּצֶלֶם אַחֲמוֹד אֶשֶׁב

אוֹמֵר: 'זֹאת מִנּוּחִי עֲדֵי עַד, פֹּה אֶשֶׁב כִּי אֵינִי תִיָּה'

וְתַעֲנֶה: 'אֲבִיוֹנִיָּה אֶשְׁבִּיעַ לְחֵם' (תהלים קלב יד-טו).

* תהילים כז:

כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֶפֶה בְּיוֹם רָעָה

יִסְתַּרְנִי בְּסִתְרֵי אֲהָלוֹ ...

אֵל תִּטְשֵׁנִי וְאֵל תַּעֲזֹבֵנִי

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

כִּי אֲבִי וְאֲמִי עֲזָבוּנִי

וַיַּהֲרֵה יִצְחָקִי:

[בית מדרש כותבים באלול, תשס"ח - שמיטה]

רחלה דנגור

חדר כושר

שעור 1

יָדִים לְמַעַלָּה, עַל הָרֹאשׁ, עַל הַכְּתָפִים
אֶחַת עֲלִיוֹנָה שְׁנִיָּה תַּחְתּוֹנָה
אֶחַת תַּחְתּוֹנָה שְׁנִיָּה עֲלִיוֹנָה
קִפְצִי יָדָי וְחֲזָרִי וְקִפְצִי
אֲמָצִי לִבִּי וְחֲזָרִי וְאֲמָצִי
שְׁרִירָיוֹ מִתַּחֲזָקִים וְהוֹלְכִים
כַּחַךְ הוֹלֵךְ וְדָל

שעור 2

פָּתַח פְּתָחִי יְדֶיךָ כָּלָן
שְׁמַט שְׁמַטִּי אוֹצְרוֹתֶיךָ הַטּוֹבִים
כַּחַךְ רַב וְעֶצוֹם.

ב

שמיטה

ההתחלה תהיה שמטה
נרפה ונפקר לזרמים
לא בחרוק שנים לתלמים
נתן לה לקלקל את השורות
בהתחלה נתן לה מנוחה
אחר כך נעבד בה שנים
כמים אחדים
העשב יעלה פרא
החיה תרבה
המים ישתגעו ומעין
יפוז בבית
בסלון, לעיני כל.
יפלו כפתורים, יעלו פרחים
ללא מבוכה
היא תיניק אותנו מדבש החלב.
ההתחלה תהיה שמטה
כבשנת שבתה
מכין את עצמו בעמק
חקל תפוחין.

שמיטה שנייה

א

אחת לשבע אנחנו נדרשים
לשמטה.
ידי ההופכת מדי יום אדמתנו
ציפה צונחת
נטלתי ידי משדה זה.
אין לי השגות בך
וגם אני: אדמה בתולה
אלא לראותך בלבד.
גם הילדים, אני נזכרת, אינם שלנו.
אף מהיכן החיות של יער התמרים

יער התמרים כבר הבקיע

בראשיו המגדלים.

כל שמטה קשה מקודמתה.

עכשו, שהמושכות הפכו איבר בגוף,

הגוף ננוח על אפך הארץ –

ואם יתרומם הסוס על רגליו אחוריות?

אם ידמם על מקומו?

איזו בבוזא ישיב לנו הראי החום,

שמו אדמה?

עכשו, הימים האחרונים

לשתל את הפקעות

ומתחיל זמן, שלא תוכלי

להפרי גמות של חן

לטמן ולכסות את בצלי חלומותיך.

יש שרשים חשופים שמבקשים כסוי

יש נצנים רפים ופעורים כפיות

עכשו, שהידיים מלאות: עזבי הכל

כמו ביצים נופלות מקן.

נדקמת, בתם נצח הרגע

לא נשמע קול התנפצות

אף צפרים מעופפות סביבך

צבע טרי.

ג

חורשים, הופכים, מושכים, זורעים,

עוזקים, משקים, דומעים, קוצרים.

האם מעשינו רצויים?

הזרעים שיזרעו השנה

הם אלה שהרוח תשא

ואותם שהחיה תעביר בפרותה

בכונת מכון.

סיפור ילדים לשנת שמיטה :

שמוטי ואגם / רוני אשכול

ורק אז ניגשת לפתוח את הכלוב של שמוטי.
היא מחבקת אותו,
מלטפת את אוזניו השמוטות ומתיישבת בלב הגינה של אמא שלה ושלה.
"שמוטון חמודון", היא לוחשת אל אוזנו ולוחצת אותו אל חיקה,
אבל שמוטי בורח ורץ אל ערוגת התבלינים,
הוא תופס לו קרן שמש,
מתפרקד בין הנענע והמרווה ועוצם את עיניו.
גם העיניים של אגם רוצות להיעצם.
פתאום היא שומעת אנחה קטנה,
היא מביטה לכיוון שממנו נשמע הקול
ורואה מולה ראש גזר מציץ מעל האדמה.
שוב נשמעת אנחה, הפעם מלווה ביפחת בכי קטנה.
"מה קרה?" אגם רוכנת אליו ושואלת.
"קשה לי", עונה הגזר.
לפחות ככה זה נשמע, למרות שאגם בודקת ואין לו פה.
היא מתבוננת על יתר הירקות ועל הפרחים.
פתאום כולם נראים מותשים.
אפילו העשבים.
"למה קשה לך?"
"לך, לא לך."
"מה, את גזר בת?"
אגם המומה.
"אני בכלל לא גזר."
"אז מי מדבר אליי?"
"אני, האדמה."
אגם נשכבת עם הבטן על אדמת הגינה.
"מה קרה, אדמה?" היא שואלת.

אמא של אגם מטפחת בחצר גינה עוד מהזמן שאגם הייתה קטנה,
ובה היא מגדלת עצים, ירקות וצמחי תבלין,
ששמים וריחים יוצא למרחקים.
גם לאגם יש פינה משלה,
מאחורי הזית הבא בימים,
ובה היא מטפלת בעצמה בערוגת פרחים.
בקצה הגינה, מתחת לגפן,
יש כלוב גדול בצורת בית,
ושם גר שמוטי הארנב,
שאוזניו שמוטות להן לאחוריו.
אמא של אגם עובדת קשה וגם לומדת,
בכל יום היא חוזרת הביתה מאוחר,
ואז מסדרת את הבית,
מטפלת בגינה ומכינה את מחר.
כל השבוע אגם מחכה לשבת,
כי אז יש לה ולאמא את כל הזמן שבעולם כמעט.
לשחק, לקרוא ביחד סיפורים לטייל, לבקר קרובים וחברים.
אגם ילדה גדולה,
עוד מעט כבר בת שבע.
יש לה מפתח משלה, שמחובר לילקוט,
ואתו היא פותחת את הדלת בקלי קלות
בכל יום בסוף הלימודים.
אגם נכנסת הביתה,
ובמקרה מחכה לה ארוחת צהריים על צלחת יפה, עטופה,
עם פתק נחמד, שכתוב עליו "בתיאבון".
אחרי הארוחה היא יוצאת אל הגינה
מהדלת השקופה שבסלון.
אגם מנכשת קצת מסביב לגזרים, משקה את עץ הזית,
מתחחת את ערוגות הפרחים,
מסקלת את האבנים

"לא קרה כלום. אני פשוט עייפה.

אני רוצה

לנוח."

אגם מהנהנת.

"אני לא סתם מתלוננת.

פעם היה לי הרבה כוח.

אהבתי את הזריעה,

את הזמירה,

את הדישון,

את ההשקיה,

את הקצירה,

את הבצירה,

את הקטיפה והמסיק

את העדירה,

ואת הגריפה,

אבל עכשיו –

אני פשוט עייפה.

לכם יש שבת,

גם אני רוצה."

פיהוק עמוק ומגורגר עולה מבטן

האדמה.

"אני מבינה." אומרת אגם

ומפקת גם.

כשהיא מתעוררת כבר חושך

בחוף.

אמא שלה קוראת בשמה.

"אגם! אגמי! איפה את?"

אגם מתרוממת על שתי רגליה,

מנערת את הרגבים הלחים

היא מכניסה את שמוטי אל הכלוב

וניגשת אל הדלת השקופה,

המוארת.

אמא שלה רצה אליה

ומחבקת אותה.

העיניים שלה נוצצות.

"דאגתי לך נורא," היא אומרת

לאגם

ומניפה אותה למעלה

ומנשקת אותה

ומלטפת את שיערה.

בארוחת הערב אגם מספרת

לאמא הכול,

ואמא מבינה.

הן מחליטות יחד

לתת לאדמת הגינה שלהן מנוחה,

זמן של התחדשות,

בלי עבודה,

זמן של שקט ושלווה.

"כמה זמן?" שואלת אגם כשהן

מתכרבלות על הספה.

"שנה."

אמא של אגם מחייכת.

היא מסבירה שקוראים לזה שנת

שמיטה.

"שמיטה? כמו שמוטי שלי!" אגם

קוראת

בפליאה.

"כן, זו שנה מיוחדת למנוחת

האדמה,

והיא חוזרת בכל שבע שנים, כמו

שבת."

"לא רק אצלנו בגינה?"

"לא רק."

"ומה נעשה שנה שלמה במקום

לעבוד

בגינה?" שואלת אגם.

"מממ... מה דעתך?" עונה לה

אמא

בשאלה.

"נשחק," אגם מציעה,

אמא שלה מהנהנת.

"ונקרא סיפורים," היא מוסיפה.

"ונבקר את סבתא וסבא!"

"כן." אמא מסכימה. "וננוח, כמו

האדמה."

אגם מחבקת את אמא חזק חזק,

ואז נרגעת בזרועותיה.

רגע לפני שאגם שוקעת בשינה,

עולה ובא מבעד לחלון הפתוח

משב עדין של רוח

ומביא אתו אנחת רווחה.

שינה טובה, לוחשת האדמה לאגם

ואגם מחייכת ועונה

שנת מנוח

שירון לשנת שמיטה

אנא אלי

אנא אלי

עשה אותי כלי לשליחותיך

אנא אלי

אנא אלי

עשה אותי כלי לשליחותיך

במקום שבו מקננת שנאה

תן לי לזרוע אהבה.

במקום שבו עלבון - סליחה

במקום שבו חושך - אור

במקום שבו עצב - שמחה

אדון העולם.

אנא אלי...

בקצה השמיים ובסוף המדבר

יש מקום רחוק מלא פרחי

בר מקום קטן, עלוב ומשוגע

מקום רחוק, מקום לדאגה.

אומרים שם מה שיקרה

וחושבים על כל מה שקרה.

אלוהים שם יושב ורואה

ושומר על כל מה שברא.

עשה שלא אתאווה כל כך

להיות מנוחם אלא מנחם

עשה שלא אתאווה כל כך

להיות מובן אלא מבין

עשה שלא אתאווה כל כך

להיות אהוב אלא אוהב

אנא אלי...

אסור לקטוף את פרחי הגן

אסור לקטוף את פרחי הגן

ודואג ודואג נורא.

יהונתן גפן – מתי כספי

זלמן / קובי אוז
 זלמן הסתובב בעולם מבולבל
 שאל את עצמו "מי אני ובכלל?
 אני חקלאי יש לי שטח גדול
 ואני מנהל את הכל
 אני מגדל פירות וירקות
 ומקפיד לדשן לעבד להשקות
 אני המושל על חלקת אדמה!"
 ואז יצתה בת קול ואמרה:
 זלמן זה לא אתה!
 הנה תראה, שנת שמיטה
 השדה מבלבל בלי עזרתך
 אתה לא אדמתך
 אתה פשוט
 זלמן

זלמן התקשר לכאן ולכאן
 אמר לעצמו "אני הבוס של הזמן
 אני רק מרים איזה טלפון קטן
 ומיד מסודר העניין
 יש לי מעמד מסביב לשעון
 קריירה נון-סטופ מניות וממון
 אני תמיד זמין לכל הפתעה!"
 והופ יצתה בת קול ואמרה:
 זלמן זה לא אתה
 הנה שבת המלכה
 עכשיו תהיה במנוחה
 אתה אחד מהעם שאומר תפילה
 מעמדך לא אתה
 אדמתך לא אתה
 אתה
 אתה פשוט זלמן.

זלמן הביט באשתו הטובה
 כאילן מגונן היא פורשת צילה
 "שנים אני איתה, אני בעלה
 ועדיין כפיות במיטה
 הקמנו ביחד משפחה למופת
 והיא אשת חיל, סקסית באמת
 ואני, מי אני? אני בעלה!"
 ואז יצתה בת קול ואמרה:
 זלמן זה לא אתה!
 האישה שאיתך היא לא באמת שלך
 אשתך עכשיו שומרת נידה
 אז טעית בכל קנה מידה
 אתה לא בעלה
 אתה לא מעמדך
 אתה לא אדמתך
 אתה פשוט
 זלמן...

כולנו זקוקים לחסד:

מילים: נתן זך, לחן: נורית גלרון

כולנו זקוקים לחסד,

כולנו זקוקים למגע.

לרכוש חום לא בכסף,

לרכוש מתוך מגע.

לתת בלי לרצות לקחת

ולא מתוך הרגל.

כמו שמש שזורחת,

כמו צל אשר נופל.

בואי ואראה לך מקום

שבו עוד אפשר לנשום.

כולנו רוצים לתת

רק מעטים יודעים איך.

צריך ללמוד כעת

שהאפשר לא מחייך,

שמה שניתן אי פעם

לא ילקח לעולם.

שיש לכל זה טעם,

גם כשהטעם תם...

בואי ואראה לך מקום

שבו עוד מאיר אור יום.

כולנו רוצים לאהוב,

כולנו רוצים לשמוח.

כדי שיהיה לנו טוב,

שיהיה לנו כח.

פסק זמן

מילים ולחן:

אריק אינשטין ושם טוב לוי

לקחת פסק זמן ולא לחשוב

לשבת מול הים ולא לדאוג

לתת לראש לנוח מהפיצוצים

לתת ללב לנוח מהלחצים

אני יודע שזה לא הזמן

בעצם גם אני עוד לא מוכן

אבל הנשמה רוצה קצת מנוחה

לתפוס אויר בשביל לחזור לעבודה

אולי זה רק משבר קטן וזה חולף

אולי פשוט אני נהייתי קצת עייף

לקחת פסק זמן ולא לחשוב

לשבת מול הים ולא לדאוג

לתת לראש לנוח מהפיצוצים

לתת ללב לנוח מהלחצים

אולי זה רק משבר קטן וזה חולף

אולי פשוט אני נהייתי קצת עייף

אמא אדמה /

יענקלה רוטנבלט ומיקי גבריאלוב

היא תביט אלי טובה וחכמה

כמו בבן השב הביתה מן הדרך

תחבק אותי אליה בנשימה חמה

אמא אדמה.

היא תגיד - "אתה עייף מן המסע

אל תפחד אני חובשת את פצעך"

היא תיקח אותי אליה כשאקרא

בשמה

אמא אדמה

היא תביט אלי טובה וחכמה

היא שקטה כל כך וכמו תמיד

סולחת

תחבק אותי אליה בנשימה חמה

אמא אדמה.

יהי הכל
ברטולד ברכט – שלמה גרוניך

יהי הכל
שייך לכל שיוכל
להטיב עימו
שיוכל להטיב עימו

הילד לאישה האימהית
למען יגדל
העגלה לעגלון הטוב
למען ינהג בה היטב
והאדמה, למשקים אותה מים
למען תתן פריה בעיתו

על פני האדמה / שלום חנוך
הצמח הוא הזרע הוא הצמח
שצומח עם הזמן
והאדם הוא ילד הוא אדם
מתפתח עם הזמן
הארץ היא הבית שבארץ
שבנית עם הזמן
הנצח בוא הרגע הוא הנצח
שהספקת עם הזמן

ותגיד "זמן, והזמן עובר
אם זה כאן או במקום אחר
ועוד עלה, עוד עלה נושר
על פני האדמה

השיר הוא המלה, היא השיר
שלא פסקת עם הזמן
האהבה היא פלא אהבה
שגילית עם הזמן
אנחנו זה הקשר זה אנחנו
שהלכנו עם הזמן
הילדים הם גשר אל עצמנו
שנתן לנו הזמן

ותגיד "זמן, והזמן עובר..."

ולס להגנת הצומח/ נעמי שמר.

על פני האדמה כמו עשב בר
כחול אשר על שפת הים,
כשורשים בהר
בתוך הנשמה, בחלומות
בהבנה האיומה, במוות הקצר
כבר פורחים נרקיסים בשמורות
הטבע
מרבדים נפרשים בשפלת החוף
כלנית וכרכום, אלף גון וצבע
והחוק שאומר - כאן אסור לקטוף!

רק עלי אין החוק משגיח
רק עלי איש אינו שומר
לו היו לי עלי גביע
אז, היה מצבי אחר.

ציפורים נדירות כבר דוגרות
בסלע
אילנות נדירים נשמרים לחוד
איילות נבהלות מסתכלות בשלט
בו כתוב בפירוש שאסור לצוד!

רק עלי עוד לא שמו שלט
מסביב אין לי כל גדר
לו הייתי, נאמר, איילת
אז היה מצבי אחר!

אדוני, היזהר, אל תיגע באיריס!
צבעוני ההרים הוא מחוץ לתחום!
כל גבעה נישאה בשולי העיר היא
שטח בר מגודר ואיזור רשום!

אז אני לפעמים חושבת
כי היה זה אולי רצוי
לו הייתי נרקיס או רקפת
או אפילו איזה בן חצב מצוי
הסתכלו מה שקורה לי בדרך:
כל אחד עובר, חוטף, קוטף, קולע
לו זר

לו הייתי חיה או פרח
אז היה מצבי אחר!

כי האדם עץ השדה
נתן זר / שלמה גרוניך

כי האדם עץ השדה
כמו האדם גם העץ צומח
כמו העץ האדם נגדע
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה
כמו עץ השדה

כי האדם עץ השדה
כמו העץ הוא שואף למעלה
כמו האדם הוא נשרף באש
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה
כמו עץ השדה

אהבתי וגם שנאתי
טעמתי מזה ומזה
קברו אותי בחלקה של עפר
ומר לי, מר לי בפה
כמו עץ השדה

כי האדם עץ השדה
כמו העץ הוא צמא למים
כמו האדם הוא נשאר צמא
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה
כמו עץ השדה

אהבתי וגם שנאתי
טעמתי מזה ומזה
קברו אותי בחלקה של עפר
ומר לי, מר לי בפה
כמו עץ השדה.

מליונים /אתי אנקרי.
אני יודעת שהכסף לא חשוב
אני יודעת אם הלך אולי יום אחד
ישוב
אני יודעת שאתה יודע שאני
יודעת
שלחשוב עליו זה סתם בזבוז

של זמן שעובר עלינו גם בלעדינו
הוא יזוז

אני יודעת שאתה יודע שאני
יודעת
שאני לא יודעת כלום
אבל מישהו היום דרך עלי
ואני לא יכולה לקום

אני יודעת שאתה יודע -
השתכרתי החודש לא רע
ובכל זאת הם הגיעו
להוציא לפועל אצלי בדירה

לקחו ת'טלויזיה ת'ארון את
המגירה
שפכו את מה שאין בתוכה
אני יודעת שזה לא צודק
ואין לי הוכחה

ניסיתי להגיד שהמיסים
הורגים כל הגיון
והם אמרו לי שהם לא גונבים,
הם לוקחים ברישיון

אני יודעת שאתה יודע שאני
יודעת
שאני לא יודעת כלום
אבל איך שזה קרה לי
לא יכולתי לקום

יש כמוני מליונים
מתגלגלים ברחובות
יש כמוני מליונים
בכל מיני צורות

יש כמוני מליונים
אנשים בני תמותה
בלי כסף,
לא שווים פרוטה

אני יודעת שהבריאות חשובה
יותר מכסף הרבה יותר

אז אם היום נפלתי אולי מחר אני
אקום

ועל אהבה אין מה לדבר
אסור בשום פנים ואופן לוותר

אני יודעת יש חובות מגלגולים
מתגלגלים עלינו ביקום